

ILUSTROVALA BLANKA VOTAVOVÁ

Starček Adygan a jeho deväť synov

TUVINSKÁ ROZPRÁVKA

Za starých čias na južnom svahu hory Arzajty žil starček Adygan. Mal deväť smelých synov — odvážnych poľovníkov.

Za horou Arzajty žil chán Karaty,

pán žltej stepi. Raz postihlo chána nešťastie, zmizla jeho najmladšia a najkrajšia dcéra.

Zavolali na pomoc šamana i kňaza. Po dlhšom zaklínaní šaman povedal:

„Možno sa nájde tvoja dcéra, ale musíš pripraviť bohaté dary.“

Pozrel kňaz do knihy múdrosti a hovorí:

„Možno sa nájde tvoja dcéra, ale veľa darov bude treba priniesť.“

Pred jurtou chána sa zhŕklo veľa ľudí. Radia sa, ako nájst chánovu dcéru. Tu vystúpil vetčný starček:

„Šaman a kňaz nepomôžu. Tvoju dcéru, chán, nájdu len synovia starého Adygana.“

Potešil sa chán a prikázal sluhom, aby priviedli Adygana.

„Tak nepochodíš, chán môj,“ prerušil ho starček, „Adygan a jeho synovia sú silní, nemajú radi, keď im niekto rozkazuje. Radšej ich popros.“

Chán sa rozhneval, no ak chcel zachrániť svoju dcéru, nemal na výber. Poslal sluhov s darmi k Adyganovi.

Čudoval sa starček Adygan, keď k nemu prišli chánovi sluhovia, hlboko sa poklonili, odovzdali mu dary a poprosili ho, aby sa ustával k chánovi.

Chánovi sa muselo čosi nedobré prihodiť. Pre nič za nič sa nestal zrazu takým dobrým, pomyslel si Adygan a vybral sa k chánovi.

Chán ho prijal úctivo, pohostil ho dobrým jedlom, sám mu araku do pohára nalieval. Potom takto prehovoril:

„Stratila sa mi najmladšia a najkrajšia dcéra. Nájst ju môžu len tvoji synovia. Pomôž mi, a ja tomu, ktorý ju nájde, dám svoju dcéru za ženu, veľa majetku zo svojho majetku a veľa dobytku zo svojho dobytku.“

„Dobre, porozprávam sa so synmi,“ povedal Adygan a vrátil sa do aulu.

Zavolať si synov a hovorí im:

„Zostarel som, deti moje. Čoskoro môžem zomrieť. Ak zajtra, tak skoro ráno, ak dnes, tak neskoro večer. Ešte predtým vám však podarujem svoje strely. Vezmite si každý po jednej a povedzte mi, čo ktorý dokážete!“

Zobral strelu najstarší syn a hovorí:

„Zdvihnem najväčšieho jaka a odnesiem ho hoci na kraj sveta.“

Vzal strelu druhý syn a hovorí:

„A ja uvidím ihlu, aj keď bude ležať tam, kde sa nebo zeme dotýka.“

Marec

RU DOLF DOBIÁŠ

*Slnko je vysoko, hoc lezie ako mravec.
Vystrelí zlatý šíp, zobudí v tráve marec.
Aj teba zobudí, vlásky ti pohladká,
keď bude najvyššie, zavolá kuriatka.*

*Slnko je vysoko, je z neho zlatý pastier.
Baránky zavracia, obláčky až hen z Tatier.
Potom je šarvancom a preskakuje ploty,
no v každej záhradke hneď sa dá do roboty.*

*Slnko je vysoko a zláti každý kútik.
Aj vrbu pozláti a odlomí z nej prútik.
No koho pošibe, ten dobre obíde:
so slnkom bude spať v zelenej kolibe.*

Vzal strelu tretí syn a hovorí:
„Ja nájdem chrobáka po stope starej sedem rokov.“

Vzal strelu štvrtý syn a hovorí:
„V okamihu sa vyškríabem na najvyššiu skalú.“

Vzal strelu piaty syn a hovorí:
„Ja dokážem nepozorovane vytrhnúť pierko strake z chvosta.“

Vzal strelu šiesty syn a hovorí:
„Takouto strelou trafím do oka hoktorému zvieratú, nech sa nachádza kdekokoľvek. Budem si chrániť svoju

strelu, otec, nepoužijem ju len tak bez príčiny.“

Vzal strelu siedmy syn a hovorí:
„Chytím i kameň, ktorý padá z neba.“

Vzal strelu ôsmy syn a hovorí:
„V okamihu postavím takú kolíbu, že sa do nej zmestí i chánova jurta.“

Vzal najmladší syn strelu a hovorí:
„Chodbu pod zemou dokážem vyryť rýchlejšie ako krt.“

Keď Adygan vypočul synov, povedal:

„Každý sám je slabý, ale spolu ste silní. Žite vo svornosti a bude sa vám dariť. Bol som u Karaty-chána. Stratila sa mu najmladšia a najkrajšia dcéra. Kto ju nájde, dostane ju za ženu. Nájdite ju, synovia moji! Nech sa ktorýkoľvek s ňou ožení, ostatným bude švagrinou.“

Poslúchli synovia svojho otca Adygana a vybrali sa spolu k chánovi. Chán ich milo privítal a častoval ako vzácných hostí.

Potom sa najstarší brat vybral po stopách chánskej dcéry. Priviedli ho k bielemu kameňu a tam sa stopy končili.

„Tu,“ povedal svojim bratom, „dievčinu zdvihli k oblohe.“

Druhý brat si zaclonil rukou oči a pozrel na všetky strany. Potom povedal bratom:

„Na juhu, tam, kde sa zem dotýka oblohy, vidím slnečnú skalú a na nej hniezdo zlého vtáka Chan-Cheretiho. Z hniezda trčí hlava dievčiny.“

Vtedy vzal tretí brat všetkých na ruky a zanesol ich k úpätiu vysokej skaly.

Štvrtý brat sa vyškríabal na skalú, no hneď sa vrátil späť.

„Dievčina tam je,“ povedal bratom, „no mláďatá vtáka Chan-Cheretiho nás môžu roztrhať.“ Potom vzal na chrbát piateho brata a vyliezol s ním na skalú. Piaty Adyganov syn vyniesol dievčinu tak nepozorovane, že vtáčence zobákom ani len nepohli.

Zrazu, kde sa vzal, tu sa vzal, zjavil sa vták Chan-Chereti. Schmatol dvoch bratov i dievčinu a vyletel vysoko k oblohe. Vytiahol šiesty brat z tulca

otecovu strelu a strelil Chan-Cheretimu do stredného pazúra. Dravý vták zaškriekal od bolesti a vypustil z pazúrov korisť. Bratia sa zľakli, že sa zabijú na skalách. No tu podbehol siedmy brat a zachytil ich tesne nad zemou. Vták Chan-Chereti sa rozzúrnil a vrhol sa na bratov. Vtedy ôsmy brat v okamihu postavil veľkú kolíbu a všetci sa v nej schovali. Vták so zlostným škrekom obležoval okolo. Aby sa pred ním zachránili, vykopal najmladší brat podzemnú chodbu a vyviedol všetkých ďaleko od skaly.

Potešil sa chán, keď uvidel svoju dcéru živú a zdravú, a hneď sa začal vypytovať, kto ju zachránil. Ale všetci bratia sa považovali za jej záchrancov.

Nuž povolali najmúdrejšieho starčeka. Ten rozhodol takto: „Všetci Adyganovi synovia zachránili chánovu dcéru. Keby nebolo čo len jedného z nich, dievčina by zahynula. No najviac práce urobil najmladší brat, ktorý kopal zem. Nech sa teda stane chánovým zaťom.“

Múdro hovoril starček, ale chánova dcéra inak myslela:

„Všetkým bratom zostala strela, ktorú dostali od svojho otca, len šiesty brat ju už nemá, zasiahol ňou dravého vtáka. Za neho sa vydám.“

Oženil sa teda šiesty syn starčeka Adygana s chánovou dcérou a majetok i statok rozdelil medzi bratov.

Starý Adygan už dávno umrel, ale jeho rod žije vo svornosti. Adyganovi právnuci si v čase núdze vždy pomáhajú.

PRELOŽILA
KVETA SLOBODNIKOVA

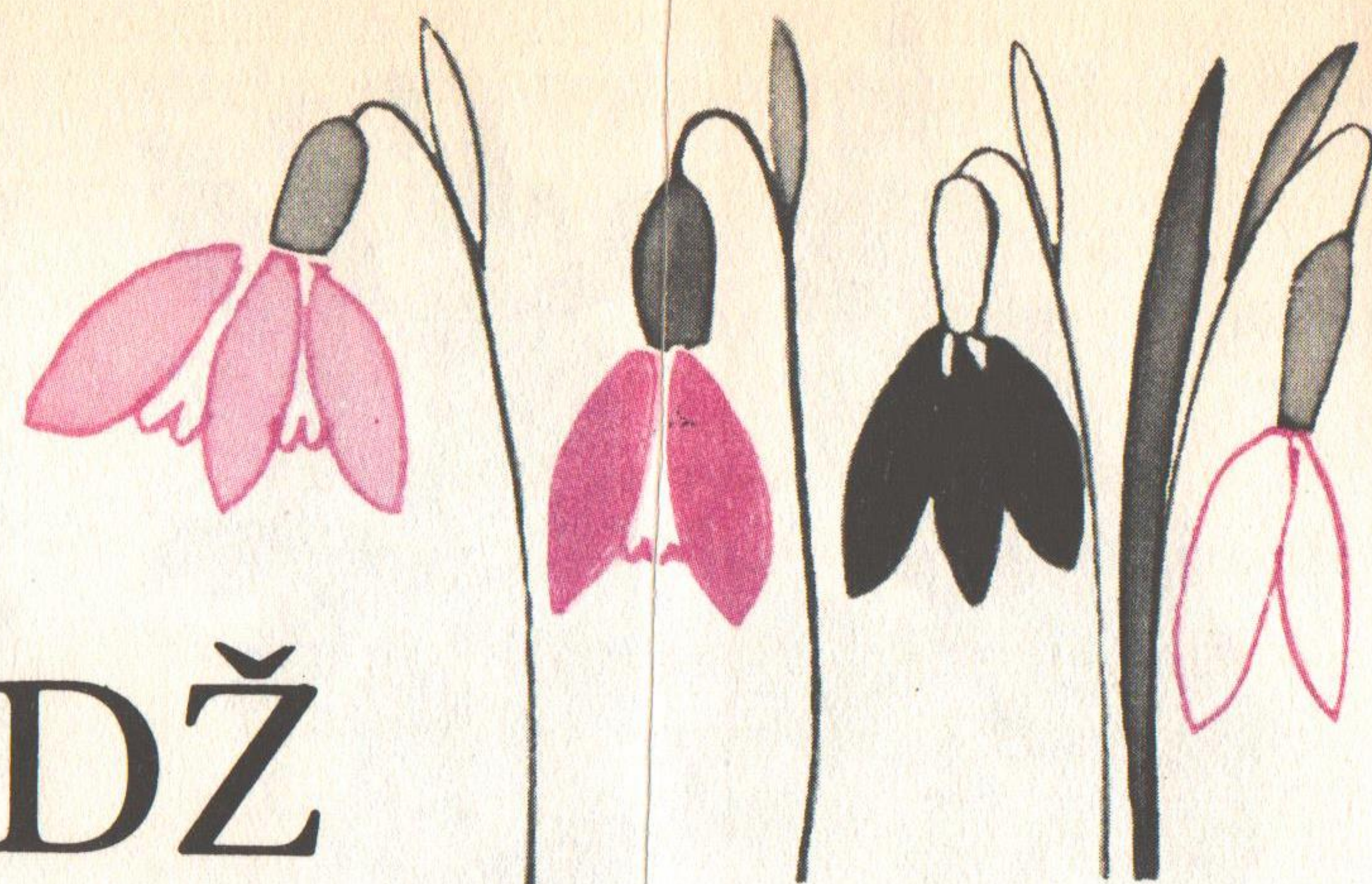
Egreš

FERO HURBANIČ

*Nebreš, psíček, nebreš,
nevieš, čo je egreš.*

*Už, psíček, už to vieš,
egreš je ako jež.*

*Lenže nemá pichliače,
pri cenganí neskáče.*

MDŽ

VIKTOR KUBAL

Keď sa blížil Medzinárodný deň žien, chystali sme pre mamičku prekvapenie. Natrhali sme snežienky a každú sme namaľovali inou farbou, lebo na plagáte sme videli, že ženy sú rôznych farieb. Iba modrá sa nám nepozdávala, ale nech.

K snežienkam sme prikúpili jednu žuvačku a chýbal nám už iba list. Lenže kto nám ho napíše, keď ja som chodil iba do prvej triedy a brat ešte do nijakej. Vyriešili sme to tak, že sme poprosili mamičku, aby nám napísala list k oteckovým meninám. To nič, že ich bude mať až na jeseň. Mamička si vzdychla, sadla si a napísala.

Pobrali sme sa potom s listom do druhej izby a slovo tatíček sme prelepili bielym pásičkom, na ktorý som napísal „mamiča“, lebo „k“ sme sa ešte v škole neučili.

Nakoniec sme sa so všetkým pobrali za mamou.

Mamička bola milo prekvapená. I slza jej vypadla, keď si obhliadla rôznofarebnú kytičku snežienok.

Kľukatá je cesta

GABRIELA CHMELÍKOVÁ

*Kľukatá je cesta
do starého mesta.
Bičom skrytým vo vzduchu
kočíš kône trestá.*

*Išli kone z dialí,
uháňať sa báli.
Vedie cesta zďaleka,
slnko na ňu páli.*

List jej bol akýsi povedomý, ale predsa čítala: „Drahý náš mamiča. Želáme Ti k Tvojim meninám všetko najlepšie a sľubujeme, že pri holení Ťa nebudeme pokúšať.“

Kým sa mamička smiala, búchal som brata do boku, aby navalil mame žuvačku. Až ma zlosť pochytila, keď brat žuvačku vytiahol z úst a chuchvalec podával mame. Aspoň keby ju bol zabalil do staniolu. Od zlosti som mu jednu hodil a on mi neostal dlžen. Dlho by sme sa boli ešte štuchali, keby nás oboch nebola mamička vydvihla k sebe.

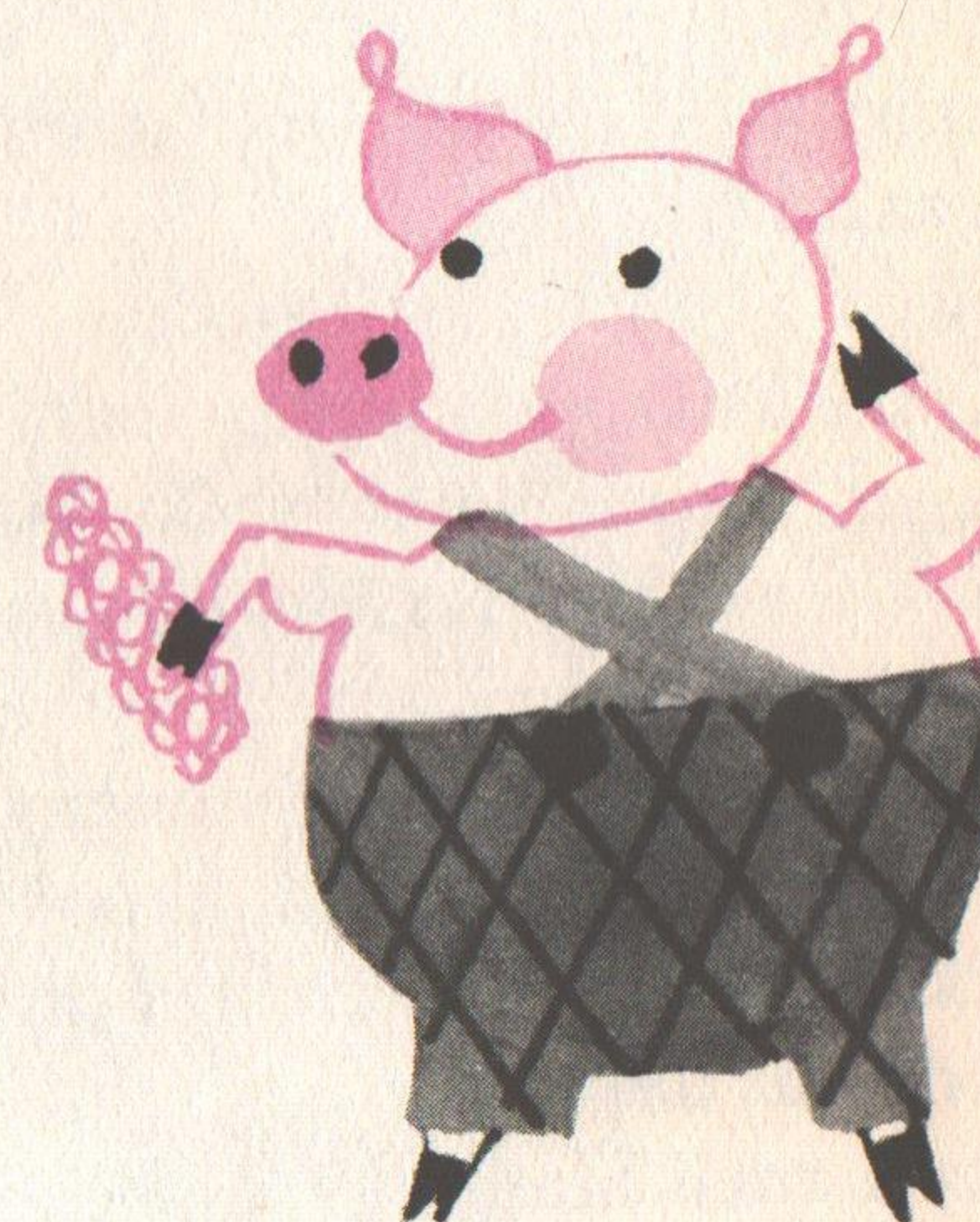
Poďakovala nám za pozornosť a tak nás pobozkala, že nám zadunelo v ušiach. Potom aj mne dala korunu na žuvačku.

Prasiatko a nohavice

JOZEF JAKUBOVEC

*Ťažký je osud prasačí!
Zjem všetko, nič mi nestačí.
Tučné som z kukurice,
praskli mi nohavice.
Keď si kúpim dáke lacné,
za drahšími sa mi začnie.
Načo sa však trápiť s tým,
veď sa do nich nevmestím.*

Boli raz dve rozprávočky

TERKA KOLADOVÁ

*Boli raz dve rozprávočky,
vybrali sa do sveta,
že vraj prejdú zemegulou
od zimy až do leta.*

*Na severnej točni zima,
v Afrike je dusno,
vrátili sa na Slovensko,
navštívili Brusno.*

*Najkrajšia je domovina,
len tu sa im páči,
teraz trávia dovolenku
na malebnom Sliachi.*

Pankhart

MICHAIL ŠOLOCHOV

Starému otcovi hlboko vpadli oči, hlava sa mu trasie a myká, pery čosi ticho šepkajú.

Dlho mlčky hladkal Mišku po hlave, potom pozrel na matku, prevalenú cez posteľ, a zašepkal.

„Poďme na dvor, vnúčik...“

Vzal Mišku za ruku a odviezol ho na podstenu. Keď Miška kráčal popred izbové dvere, zažmuril oči a striaslo ho: v izbe na stole mlčanlivo a dôstojne leží otec. Od krvi ho umyli, ale Miško má pred očami jeho sklené zakrvavené oko a na ňom veľkú zelenú muchu.

Starý otec dlho odväzoval povraz na studni, potom šiel do koniarne, vyviezol Ryška, nevedno prečo mu utrel spenený pysk rukávom, založil mu uzdu a započúval sa. Po mestečku sa ozýval krik a chechot. Popri dvore prešli dvaja na koňoch, v tme sa blýskali cigarety a zneli hlasy:

„Ale sme im dali dodávky! Ani na druhom svete nezabudnú, čo je to ľuďom brať obilie!“

Dupot konských kopýt zatíchol, starý otec sa zohol Miškovi k uchu a zašepkal:

„Starý som, nevyleziem na koňa. Vysadím ťa, vnúčik, a choď v mene božom do osady Pronin. Cestu ti ukážem. Mal by tam byť ten oddiel, čo šiel s hudbou cez naše mestečko. Povedz im, aby sem prišli, že je tu banda! Rozumieš?“

Miška mlčky prikývol. Starý otec ho posadil na koňa, priviazal mu povrazom nohy k sedlu, aby nespadol, a humnom, popri rybníku a okolo banditských stráží previedol Ryška do stepí.

„Tuto od kopca vedie úžľabina, choď ponad ňu, nikam neodboč! Prídeš rovno do osady. Nuž, pohni, milý môj!“

Starý otec pobozkal Mišku a slabo capol dlaňou Ryška.

Noc bola mesačná, jasná. Ryško beží drobným klusom, odfrkuje a cítiac na chrbte ľahké bremeno, spomaľuje krok. Miška ho myká opratami, tľapká rukou po krku, natriasa sa, podskakuje.

Kdesi v zelenej húšťave dozrievajúceho obilia veselo pohvizduje prepelica. Na dne úžľabiny zurčí pramenistá voda. Pofukuje chladný vetrík.

Miška sa bojí v stepi sám, objíma rukami Ryškovu teplú šiju a túli sa k nemu ako maličká, skrehnutá hrudka.

Úžľabina sa plazí do kopca, zostupuje

a znova ide nahor. Miška sa bojí obzrieť, šepká si, usiluje sa nemyslieť na nič. V ušiach mu zalieha tíšina, oči má zavreté.

Ryško pohodil hlavou, zafňkal, pridalo do kroku. Miška na chvíľu pootvoril oči — pod kopcom zbadal bledožlté svetielka. Vietor doniesol psí štekot.

Miškovi sa na chvíľu zahriali prsia teplou radosťou. Pobodol Ryška nohami a zakričal:

„Hi-jó-ó-ó!“

Psí štekot sa blíži, na pahorku vidieť nejasné obrysy veterného mlyna.

„Kto tam?“ ozvalo sa od mlyna.

Miška bez slova pobádal Ryška. Nad spiacou osadou zakikiríkali kohúty.

„Kto tam? Stoj... lebo strelím!“

Miška vylakano pritiahol opraty, ale Ryško začítil blízkosť koní, zaerdžal a nebdajúc na opraty, pustil sa do behu.

„Sto-o-oj!“

Od veterného mlyna zahučali výstrely. Miškov výkrik sa stratil v konskom dupote. Ryško zachrčal, vzopál sa na zadné nohy a ťažko sa zvalil na pravý bok.

Miška pocítil na okamih v nohe strašnú, neznesiteľnú bolesť a na perách mu primrzol výkrik. Ryško mu pritláčal nohu čoraz väčšmi.

Konský dupot sa blížil. Pricválali dvaja jazdci, zacvendžali šablami, zoskočili z koní a zohli sa nad Mišku.

„Prepánajána, veď je to chlapec!“

„Vari sme ho nezabili?!“

Voľakto strčil Miškovi ruku pod košelu a tvár mu zblízka ovialo tabakom. Čísi natešený hlas povedal:

„Celý je! Že by mu bol kôň rozdrvil nohu?“

Miška strácajúc vedomie, zašepkal:

„V mestečku je banda... Tatenka zabili... Zapálili výbor a starký vám odkazuje, aby ste chytro prišli!“

Miškovi sa pred hasnúcim zrakom rozkrútili farebné kolesá...

Okolo prešiel otec, krúti si ryšavé fúzy, smeje sa a na oku mu sedí a hojdá sa veľká

zelená mucha. Potom prikrivkal starý otec, vyčítavo kýva hlavou, potom matka, potom drobný človek s vysokým čelom a vystretou rukou — ruka ukazuje rovno na neho, na Mišku.

„Súdruh Lenin!“ skríkol Miška slabnúcim hlasom, zo všetkých síl nadvihol hlavu, usmial sa a vystrel ruky pred seba.

KONIEC

PRELOŽILA
VIERA HANDZOVÁ

ILUSTROVAL FERDINAND HLOŽNÍK

Peháč

JÁN ŠTIAVNICKÝ

Nikto ho v dedine nevolal inakšie len Peháč. Možno preto, že od skorej jari do neskorej jesene mal nos i líca obsypané pehami. Ale meno možno dostal aj preto, že otec mu odišiel do Ameriky a o pol roka už kamarát písal, že ho zasypalo v bani. Nuž a takých, čo otca nemali, nevolali v dedine inakšie len prezývku.

Nebol vysoký, skôr malý, len ruky mal pridlhé. A sily mal v nich za troch iných chlapcov. Keď nás učiteľ zobral do záhrady, aby sme sa škriabali hore vyhladeným kolom, Peháč ani nohy nepotreboval na pridržanie. Len rukami sa vytiahol až celkom hore. Potom sa na nás víťazne pozrel, možno i pozrel na dedinu, ku dvoru, kde u niektorého gazdu robila jeho mama za objedku a potom sa po jednej ruke spustil dole. Cez leto Peháč pásaval u gazdov husi, aby mal v jeseni do školy nové nohavice, topánky, súkenný kabát a čiapku. Vždy túžil po šiltovke, ale mama mu radšej kupovala klobúk, lebo bol lacnejší i dlhšie vydržal. Keď nás otcovia nehnali do inej roboty, veru sme neraz zabehli za Peháčom na dedinské pastvisko. Mal tam pod hrubou jedľou postavený akýsi šiator, kde sa ukryl, keď pršalo, ale dostať sa doň nebolo také jednoduché. Bez

ponúknutia mohli dovnútra len najlepší kamaráti.

Raz v zime napadlo snehu na tri vrchy, zarovno s plotmi pred domami. Potom prišli tuhé mrazy, takže potok, ktorý cez dedinu tiekol, sa ľadmi vzdúval a vzdúval. Až zarovno s brehom ho zdvihlo, takže si ľudia prechodili z jednej strany na druhú, ani nepozerali, kde sú lávky. Pri mlyne sa ľad zdvihol až nad spúšťadlo, čo odrážalo vodu ku mlynici, ale teraz sa liala na lúky a hneď zamrzala. Ój, ale sme sa tam nasánkovali! Sánky sme rozohnali dolu vrškom, a keď sa dostali na hladký ľad, akoby sa ani nešmýkali, ale leteli. Takmer polovicu lúk sme takto prebehli na saniach. Najďalej však vždy zaletel na svojich sánkach Peháč. Kováčovi Durdiakovi tri dni mechy ťahal a on mu ich za to podbil starými kosami. Keď ich Peháč vyhladil, nebolo im páru v celej dedine. Takto, ani sme

nezbadali kedy, prišli prvé odmäky. Jednu noc sa spustil tichý dážď a nad ránom už duto praskali ľady na potoku pod prívalom vôd, čo sa zniesli z hôr.

„Poďme na kryhy!“ zavolal ktosi, ako sme vyšli zo školy.

„Ešte sa netrhá ľad,“ povedal horárov Matej.

„Ba, už...“ vzoprel sa mu v reči Dolniakov Mišo. „Od stredného mosta ich strháva.“

Všetci sme sa rozbehli k strednému mostu. Špinavá žltkastohnedá voda s dutým hučaním klokotavo vystupovala spod ľadu a občas z neho odtrhla poriadny kus.

„Nepovedal som?“ zdvihol obočie Dolniakov Mišo. „Idúúú kryhy!“ zatiahol.

„Aj do mora ťa môže odniesť, ak si veľkú vyberieš,“ vážne povedal malý Kapustník.

„Netáraj!“ vysmial ho Matej. „Do mesta nedôjdeš, nie to do mora!“

„Ale aspoň ku mlynu. Naisť,“ skrátil vzdialenosť Kapustník.

„Ani tam nie!“

„Ba hej!“ zamiešal sa Peháč.

„Ku mlynu na kryhe dôjdem naisto.“

„Neverím!“ pokrútil hlavou Matej.

„Stav sa!“ nastavil ruku Peháč. „O tri nové pierka!“

„Veľa chceš!“ šúchal si dľaň o nohavice Matej.

„Tak o dve. Chceš?“

Horárov Matej slabo prikývol a chytil Peháčovu ruku. Mišo im stisnuté dlane preťal a stávka bola uzavretá. Matej ešte doložil:

„Ale hneď teraz!“

„Teraz!“ prikývol Peháč.

„Len mi niektorý pridržte knižky.“

„Nemal by si to robiť,“ začal Peháča odhovárať Kapustník.

„Môžeš sa aj utopiť.“

„Čuš,“ zahriakol ho ktosi.

„Kapustné srdce!“

Všetci sme sa rozosmiali,

Peháč medzitým zišiel až k vode, a keď sa spopod ľadu vynorila dosť hrubá latka, šikovne sa nad vodu naklonil a chytil ju.

„Uhhh...“ hlasno sme oddýchli.

Obrátil sa k nám tvárou, ale nič nepovedal. Potom urobil dva-tri kroky po brehu a skočil na ľad.

„Láme sa!“ skríkol Matej na Peháča.

„Kryha!“ zvéskol Mišo.

„Skáč na ňu!“ volal Kapustník.

„A ty by si nechcel?“ opýtal sa ho Peháč. Kapustník však už cúvol až doprostred cesty.

Vtom Peháč oprel latu o kryhu, troška ju odsunul od brehu, a keď ju pochytila spenená voda, aby ju niesla dolu prúdom, skočil na ňu.

„Idé!“ volali sme a utekali po brehu, aby sme videli Peháčovu plavbu. Uvoľnené vody unášali kryhu stále rýchlejšie.

Občas sa nadvihla na veľkej

vlně, akoby sa chcela vo svojej polovici prelomiť, ale potom sa ešte rýchlejšie kĺzala dolu potokom.

„Héééj...!“ volali sme. „Peháč pláva!“

„Kryky si doláme!“ zjajkla tetka Mučiarka. „Kryky...! Vlastnú mater do nešťastia privedie!“

Peháč sa šikovne odrážal latkou, keď kryha udrela o breh, a plával ďalej. Pod dolným mostom sa zohol, aby hlavou nebuchol do spodných trámov, a keď potok ľahko zatočil ku mlynu, nemal už v ceste nič, len lávku, ktorá viedla ku mlynici.

„Kam až mám...!“ zavolal na nás.

„Až ku mlynici!“ zavolal mu Matej naspäť. „Inakšie stávka neplatí.“

Peháč prikývol. Pri starej hrubej vrbe, kde sa celý potok akoby skrúcal do kľbka, kryha sa rozkrútila a jeden koniec sa začal ponárať do vody.

„Čóóó...!“ zatiehli sme. Koho strhne vír, ten veru na breh nevypláva.

„Chyť sa konára!“ volal Mišo.

Peháč však šikovne skočil na druhý koniec kryhy, prevážil ju a odtlačil ďalej od brehu. Nakrátko sa zdalo, že kryha zastala na nezvírenej vode, akoby rozmýšľala, či sa má dať dolu prúdom, alebo ponoriť, no nakoniec sa pomaly pohýbala dopredu.

„Idééé... Idééé...!“ volali sme.

Medzi konármi holých topoľov sa ukázala strecha mlyna.

„Už nie je ďaleko,“ povedal Mišo.

„Prehrám,“ prikývol Matej v behu a utekal ďalej, aby vždy bol zarovno s Peháčom. Jemu sa patrilo, aby ho najviac kontroloval.

„Héééj!“ zavolal Kapustník. „Lávku máš pred sebou!“

Na mlynárovu lávku, čo skracovala cestu ku mlynici, sme celkom zabudli. Ak chce Peháč popod ňu preplávať, musí si na kryhu takmer ľahnúť.

Všetci sme sa rozbehli do-

predu, aby sme boli pri lávke skôr ako Peháč. Vtom od mlynice prišla mlynárova Vendelínka. V ruke držala kanvičku, akiste ju poslali po niečo do dediny, a keď videla, ako Peháč pláva na kryhe, zastala na lávke a pozerala sa. Nič nedbala, že divá voda naráža do jej okrajov a kryhy jedna po druhej sa trú o jej spodok.

„Na lávku vyskoč!“ zavolal Matej Peháčovi. „Ďalej nemušíš!“

„Dobrééé...“ prikývol Peháč.

„A dáš mi pierka?“ opýtal sa pre istotu.

„Dáám...“ volal naspäť Matej a utekal k lávke.

Vtom sa jedna kryha vzpričila a bokom oprela o lávku. Ďalšia kryha narazila do prvej a voda sa hneď zdvihla. Tretí náraz už lávka nevydržala. S ostrým, vysokým prašťaním sa prelomila vo dvoje a malá Vendelínka spadla do mútnej vody.

„Aáááj...“ stačila vykriknúť vysokým hlasom.

„Venda spadla!“ skríkol ktosi.

Vendelínkine ruky i hlava

vyskakovali z hučiacej vody ako ruky mládencov pri parobskom tanci. Stáli sme v blate a nevedeli, čo robiť. I Peháč na kryhe onemel a ani nevidel, že ho voda sáca do víru. Naraz však vyskočil na breh a rozbehol sa za Vendou. Letel po brehu, a keď sa opäť ukázali jej ruky, skočil do vody po hlavu, ako sme to robili pri letnom kúpaní. Chvíľu ho nebolo vidieť, potom ich voda ukázala obidvoch. Venda sa držala Peháča za nohavice.

Matej sa nahlas rozfikal. Kapustník niečo kričal, ale nikto ho nepočúval. Už sa zdalo, že i Peháča voda premôže, keď sa jednou rukou chytil konára vŕby. Pretočil sa a Venda sa mohla chytiť brehu. Pomaly, ako zmoknuté mačiatko, sa škriabala hore. Bežali sme im na pomoc. Matej už

podával Peháčovi ruku, keď toho vtom ťažká kryha pritlačila o breh. O chvíľu sme ho vytiahli na breh. To už mlynár letel k nám, a keď sa dozvedel, čo sa stalo, sám zapriahal kone, aby Peháča odviezol do nemocnice. Počkali sme, až kým ho nenaložili do košiny, a keď mlynár cmukol na kone, aby ich pohнал do cvalu, zavolať Matej Peháčovi:

„Vyhrál si...! Vyhrál!“

Na bledej Peháčovej tvári sa zjavil slabý úsmev.

Vrátil sa medzi nás, keď sa už oberali prvé čerešne. Ľavú nohu ťažko ťahal za sebou, a keď chcel rýchlejšie ísť, čudne poskakoval. Ale za toto sa mu nikto neposmieval. Ostal vždy iba Peháčom.

Snežienka

RUŽENA GAUBEOVÁ

Bola tuhá, biela zima. Široko-ďaleko bolo vidieť iba sneh. Kopce boli biele, potok zamrznutý. Mráz pomaľoval okná tak, že nebolo cez ne vôbec vidieť. Deti sa naobliekali do teplákov a do svetrov. Obuli si kapce, na hlavy natiahli čiapky, ruky vopchali do rukavíc.

Sánkovali sa, robili snehuliakov alebo sa guľovali.

Slniečko vysielalo na zem tie najchladnejšie lúče. Len na južných úbočiach, kde sa opieralo celý deň, zjavil sa kde-tu čierny fľak.

Všetko sa pred zimou utiahlo, kde najlepšie vedelo.

„Zima nemá konca,“ povedali drevorubači a mädlili si skrehnuté ruky.

Tu raz zavial južný vetrík, slniečko sa usmialo. A povetrím preletelo tiché zvonenie:

„Bim-bam... bim-bam...“

„Počula si?“ pípla myš na myšiatko. Sedeli učupené vo svojej diere a nedočkavo naťahovali ušká.

Povetrím sa nieslo nové: „Bim-bam... bim-bam...“

„Počul si?“ začvirikal na susedoviu strechu strapatý vrabec. Uvoľnil si páperový kožuštek a presadol na blízky strom.

A v povetrí znovu zaspievalo: „Bim-bam... bim-bam...“

„Počuli ste?“ zašumel strom konárkami. Pod kôrou sa mu zahniezdili puky.

Každý cítil, že sa čosi deje.

Lesom šiel ujo Ondrej.

„Ako je dnes krásne,“ myslel si a rozopäl si kabát, „ako keby všade

vyzváňalo. Až sa v človeku srdce smeje.“

Zastal na chvíľu. Zhlboka vdychoval svieže povetrie, a zrazu vidí — snežienka.

Spod bieleho koberca snehu vykukuje útlý, malý kvietok. Stojí na tenkej zelenej stonke, zvedavo pozerá do sveta. Nakláňa hlávku sem i tam a zvoní a zvoní, až sa začínajú lámať ľady:

„Bim-bam... bim-bam... Ide jar, ide jar, bim-bam... bim-bam...“

Z ľudu a pre ľud

V druhej polovici 18. storočia začínajú mnohí slovenskí vzdelanci prejavovať záujem o ľud. Študujú jeho zvyky a obyčaje, reč a dejiny, no sú i takí, ktorí vynakladajú takmer nadľudské úsilie, len aby zlepšili jeho všedný, každodenný život. K tým, čo to robili najhorlivejšie, patrí Juraj Fándly a Samuel Tešedík.

Juraj Fándly 1750—1811

Bol kňazom, ale takým chudobným, že sa vôbec nelíšil od dedinského ľudu, z ktorého pochádzal a s ktorým prežil celý život. Bezprostredne späť s jeho osudom, snažil sa osvetovou činnosťou zmierniť jeho biedu. Prekážky, ktoré mu do cesty postavila doba, boli však silnejšie než jeho úmysly. Z ďalekosiahlych plánov naháčskeho farára zostalo preto len torzo; príliš malé, aby zmenilo zlú skutočnosť, ale dosť významné, aby pôsobilo ako podnet pre budúce generácie slovenských vzdelancov.

Fándly sa narodil roku 1750 v Častej pod Malými Karpatmi. Už v detstve zažil biedu a ústrky, pretože po smrti otca musel sa potlkať po kláštorných útulkoch. Vyštudoval teológiu, no jeho hmotné postavenie sa tým nijako nezlepšilo; z chudobného študenta stal sa iba chudobný farár. Zachované dokumenty svedčia, že jeho naháčka fara bola priam na spadnutie: „...za vetra sa celá budova trasie, v daždivom počasí žaby prichádzajú pod povalu plnú myši a takú popraskanú, že svetlo presvitá pri lôžku; cez škáry dvier a múrov fučí vietor a práve tak aj cez obloky, zastreté iba papierom. Farárovi neostáva nič, ako očakávať smrť.“

V takomto prostredí žil a tvoril zakladateľ slovenskej osvety. Sústredil sa predovšetkým na písanie hospodárskych kníh, ktoré poučovali dedinský ľud a radili mu, čo má robiť na poli, v domácnosti, v nemoci. Tieto knihy vzbudzovali veľký záujem ľudu, no vyvolali i pozornosť Fándlyho cirkevných predstavených. Tí od samých začiatkov Fándlyho tvorby sledujú jeho činnosť s nevôľou. Podľa ich predstáv má kňaz pripravovať svojich

veriacich predovšetkým na šťastný a blažený život po smrti, písanie kníh o obrábaní pôdy, hospodárení, zelinkárstve či včelárstve je pre kňazský stav nedôstojné. No naháčsky farár nechce rozumieť radám a príkazom cirkevnej vrchnosti. Už tu, na zemi, snaží sa zlepšiť život svojich farníkov, a tak nie div, že ho jeho predstavení považujú za rúhača a rebela, ktorý chce „popučiť k vzbure hrubý a nevzdelaný ľud“. Zakazujú mu písať a vydávať podobné knihy, habú mu rukopisy a odsudzujú ho i na cirkevné väzenie.

No ani kláštorná cela nevie odradiť tohto „cirkevnej vrchnosti protiviacého sa a neobyčajne vzdorovitého človeka“ od jeho predsavzatí. Až do svojej smrti je verne v službách ľudu, kliesniac mu cestu do lepšej budúcnosti.

Samuel Tešedík 1742—1820

I pre Samuela Tešedíka bola starostlivosť o ľud zmyslom života. Na rozdiel od Fándlyho usiloval sa však pôsobiť predovšetkým na mládež. Nepodceňoval, prirodzene, ani osvetovú prácu medzi dospelými, no veril, že len z mladej generácie sedliackych a remeselníckych detí je možné vychovať zdarných hospodárov a plnoprávných občanov.

Tešedík sa narodil roku 1742 v Alberti, v Peštianskej stolici. Detstvo však prežil v Bratislave, kde sa s matkou po smrti otca presťahovali.

Ani jeho detské roky neboli radostné; aby mohol sám študovať, musel učiť iných. Za peniaze, ktoré si takto zarobil, vyštudoval neskôr teológiu v Nemecku. V zahraničí sa však Tešedík nevenoval len príprave na svoje budúce povolanie. Pozoruje prírodu, všimá si poľnohospodársku a priemyselnú výrobu, oboznamuje

sa s ekonómiou i zdravotníctvom, a predovšetkým dôkladne študuje najvýznamnejšie pedagogické diela. Vyzbrojený základnými poznatkami z týchto vedných oblastí púšťa sa potom doma do usilovnej osvetovej práce; pouča, presviedča, nabáda. No keďže pre myšlienkovú a názorovú ustrnutosť dospelých jeho činnosť neprináša želateľné výsledky, obracia sa Tešedík na mládež. Z vlastných prostriedkov buduje Praktický poľnohospodársko-priemyslový ústav, ktorý sa čoskoro stáva známym v celej Európe. Vybavuje ho dielňami, náradím a strojmi, veľkou knižnicou, rôznymi zbierkami a pozemkami. Vo svojej škole Tešedík totiž pripravuje budúcich poľnohospodárov, remeselníkov, úradníkov, obchodníkov a učiteľov nielen teoreticky, ale i priamo v praxi. „V cvičnej záhrade očividne a názorne som vysvetľoval spôsoby moderného hospodárenia a orania,“ napísal neskôr vo Vlastnom životopise, „spôsoby zvláštnej starostlivosti o lúky, práce v maštali, rôzne

sadeniny v záhrade, pestovanie ovocných stromov, včiel a hodvábníkov, dateliny a tráv na semeno, takže žiaci poznali všetky tieto práce z vlastnej skúsenosti. Takto som teda pripravoval sedliacke deti na ich budúce povolanie.“

Tešedíkova výchovná činnosť sa však čoskoro stala terčom útokov vládnúcich kruhov, ktoré si nepriali, aby z príslušníkov ľudových vrstiev vznikali sebavedomí, hospodársky úspešní občania. Otvorene i skryto napádajú jediná školu tohto druhu v krajine, štvú priamo proti jej zakladateľovi, takže Tešedík je neraz ohrozený i na živote. Svoj cieľ napokon dosahujú. Jedinečná škola, ktorá vychovávala mladých nadšencov z ľudu a pre ľud, zaniká. Zatrpknutý Tešedík sa uťahuje z verejného života, dúfa však, že „dobré semeno, ktoré sypal do zeme, zapustí zajtra lepšie korene, vzklíči, znovu rozkvitne a prinesie zrelé plody“.

MILAN HUDEC
ILUSTROVAL JURAJ DEÁK

KRATOCHVILNÉ HÁDKI JURA FÁNDLIHO

Jako spravíš ze dveh palíc desať? (Keď jich križom preložím.)

Jako bi si sa mohol zehrívvať pres celú zimu z jedným polenom? (Keď bich ho vzal na pleco a chodil bich s ňím.)

Kedi jest blázen múdri? (Keď mlčí.)

Kterí ľudě len ve svátek na zem plujú? (Sedláci, nebo v robotních dnech ruki poplívajú do roboti.)

Kterí ľudě bívajú najveselší? (Rechtori, nebo títo aj tam, kde inší plačú — na pohrebe — spívajú.)

V Turčianskej záhrade

VLADIMÍR FERKO

Záhrada? Naozaj?

Veď záhrada musí byť ohradená, upravená, pekná. Pravdaže, iba zlomyseľník by mohol tvrdiť, že Turiec nie je upravený a pekný, ale prečo záhrada? No Turčania vám povedia tou najkrajšou slovenčinou:

„Nože sa pozrite vôkol, na všetky strany, i na poludňajšiu, či tam nie je najkrajšia ohrada? Tamto na juhu a východe Žiar a Veľká Fatra, na severe, západe a smerom polnočným Malá Fatra. A či je vskutku malá, keď jej končiare Minčol a Fatranský Kriváň sa pnú až po samé nebo? Či vôkol Turčianskej záhrady nie je ten najkrajší plot?“

Čo sa dá robiť, aj východniari, ba aj záhoráci musia dať Turčanom za pravdu. Uprostred Turca sa človeku naozaj vidí, že sa z neho ani vyjsť nedá. A veruže kedysi aj tak bolo. V dávnom dávne, hovorí povest', sa tu rozlievalo šire jazero a v ňom prebývala krásna jazerná panna. Knieža Turan sa do nej zaľúbil, rozkázal spustiť do vody sieť a sám sa prikoval o breh, aby ho lúbezná deva spevom nezlákala. Keď vyšla zornička, zjavila sa na jazere panna. Mocné reťaze zrinčali, knieža pretrhol okovy a vrhol sa do vln. Verní sluhovia pána zachránili, no panny nikde. Strašný hnev zalomcoval Turanom, pomsta mu zahorela v srdci. Rozkázal prekopať hradby hôr, vypustiť všetku vodu, kráľovnú

TY RODNÁ ZEM MOJA

jazera chytiť. Vody zahučali, divo sa valili z brehov a odtiekli dolu Váhom do Dunaja. A po krásnej panne zostali len krásne piesenky, ktoré tu počuť pri sušení sena.

A kto vie? Možno aj tá mäkká ľubozvučná reč, vykvitnutá v Turčianskej záhrade, zostala po krásnej panne.

Hlavné mesto Turca, niekdajší Turčiansky Svätý Martin a dnešný Martin, si povýšili Slováci z obyčajného vidieckeho mestečka na významné národné a kultúrne centrum. V ňom sa roku 1861 zrodilo historické Memorandum slovenského národa, v ktorom neohrození synovia utlačaného a násilne pomaďarčovaného národa písali cisárovi a uhorskému snemu „Žiadosti slovenské“. V Martine vznikla roku 1863 významná kultúrna ustanovizeň Matica slovenská a o štyri roky neskôr aj slovenské gymnázium. V Národnom múzeu sa zhromažďovali vzácne historické a národopisné pamiatky, Martinský cintorín sa stal národným cintorínom, v ňom sú pochovaní mnohí naši národní dejatelia. A v tomto meste, v dvorane martinskej Tatra banky, sa roku 1918 prečítala deklarácia, ktorou sa Slovensko prihlásilo do Československej republiky.

V utešenej Turčianskej záhrade je viacero prírodných skvostov, spomeňme aspoň dva : Blatnickú a Gaderskú dolinu, údolia nevšednej krásy so vzácnym rastlinstvom, chránené ako prírodná rezervácia. A jednako tento prekrásny kraj, ako napokon aj mnohé iné, nevedel uživiť svoje deti. Pravda, Révayovci, ktorým patril dokonca kráľovský hrad Skla-

biňa, a im podobní si žili v hodoch a radovánkach, no ľudia živí z práce svojich rúk nemali čo do úst. Pôdy málo, práce ešte menej. Len čo sa skončili letné a jesenné roboty, zberali sa Turčania do sveta: na Ukrajinu, do Ruska, ale aj do Bosny a do Ameriky. Ako? S čím? Čítali ste už v Slniečku o olejkároch a šafraníkoch? Nuž tí boli zväčša z Turca. Doputovali ďaleko-ďaleko, niektorí až do Ázie. Olejkárstvo a šafraníctvo patrí k zaujímavým kapitolám turčianskej histórie.

A z novej histórie? Revolučný boj a štrajky robotníkov v železničných dielňach na Vrútkach, pobyt a politická činnosť Klementa Gottwalda v tomto kraji a napokon spontánna účasť Turca v Slovenskom národnom povstaní. Povstalecký kanón — pamätník pri ceste do Martina a cintorín za Vrútkami pripomínajú tie krvavé, slávne deje, keď sa rodila naša sloboda.

Keď kraj oslobodila sovietska armáda a príslušníci československého armádneho zboru pod vedením nášho prezidenta generála Ludvika Svobodu, nik už nešiel bylinky zbierať, oleje destilovať, nik nešiel na mohutný val pri Priekope hľadať bohatý Atilov hrob. Ľudia šli uvoľniť zatarasené tunely, spájať zničené železnice a mosty a po prvý raz v histórii začali stavať doma a pre seba. Čo postavili? Je toho toľko, že celé Slniečko by nestačilo, hoci by sme nové závody, podniky, nemocnice, školy a kultúrne domy spomenuli len riadkom. Odpovieme inak: zmenili Turiec. Prestavali ho od základov. Tam, kde kedysi Turčania hlavátky chytávali, stojí

dnes krásna hydrocentrála, najkrajšia, najlepšia fabrika na svete, lebo nekazí povetrie, nešpiní rieky, iba vode berie jej energiu a mení ju na svetlo lúčov. Na novú energiu. Nože sa raz zastavte pri takej továrni na svetlo, hoci tu, pri hydrocentrále v Lipovci, ktorú umne vyzdobil akademický maliar Milan Gašpar.

V turčianskej kotline sa stretávajú cesty z Považia, Ponitria, Oravy, Tatier, Pohronia. A na križovatkách ciest odjakživa vznikali veľké centrá. Myšlienka veľkého turčianskeho mesta nie je nová. Aj v minulosti sa o tom neraz uvažovalo. Teraz osobitná komisia Zväzu slovenských architektov navrhla postaviť nové centrum budúceho turčianskeho veľkomesta medzi Martinom a Vrútkami pri rieke Turiec. Hore nad ním sa vypínajú krásne Martinské hole, priemysel sa sústreďuje vo východnej časti mesta. Dnes už vieme aj to, ako bude vyzerať centrum, lebo poznáme víťazný návrh architektov Alexyho, Kavana a Trnkusa. V strede veľkomesta bude námestie s radnicou a výškovými administratívnymi budovami. Železničnú trať a diaľnicu preklenie moderná budova s obchodmi a službami, pripomínajúca most. Pri rieke budú trávniky so športovými ihriskami, na druhej strane viacúčelová hala. Pravda, pri celkovom riešení budúceho turčianskeho veľkomesta sa osobitne bude dbať na to, aby sa nenarušila historická časť — starý Martin so všetkými národnými pamiatkami.

Taká je teda budúcnosť! A prítomnosť? Dnešný Martin je nielen kultúrnym centrom so sídlom

Matice slovenskej, národného pamätníka, s múzeom, stálou divadelnou scénou, tlačiarňou, vydavateľstvom, výstavnou sieňou obrazov národného umelca Martina Benku, ktorý v Martine žil a tvoril, ale aj významným centrom ťažkého strojárstva. Roku 1948 sa kládli základy Turčianskych strojární a o dva roky neskôr vyšli z fabrickej brány prvé výrobky — vcelku veľmi skromné: dielce na lokomotívy. O niekoľko rokov vyrábali lokomotívu za lokomotívou, a o desať rokov už vystavovali na Medzinárodnom strojárskom veľtrhu v Brne prekrásny výrobok — dieselelektrickú stanicu. A o ďalší rok mal Turiec už aj vlastný hutnícky priemysel. Potom sa už smelo pustili do výroby motorov. Nie sú to motorčeky do pioniera, ba ani do autobusu, ale motoriská s osemnástimi valcami pre lokomotívy, cestné stroje, žeriavy a lode. Niekdajšiu továrničku „Slovenka“ prebudovali na odborné učilište Turčianskych strojární a namiesto výrobkov z nej začali vychádzať — odborníci. Prišiel tam chlapec, ktorý prv kravičky pásal na holiach, a vyšiel hutník, zlievač, kováč, zámočník, modelár. Tisíce chlapcov a dievčat tu získalo výbornú kvalifikáciu. Ale malá budova nestačila a v tomto roku sa dokončuje nové moderné učilište za sedemdesiat miliónov korún. Tak sa Turiec pripravuje na ešte náročnejšie úlohy. A k splneniu tých nových úloh prispieva aj Martinex, účasťinná spoločnosť pre zahraničný obchod, ktorá spája Turiec, niekdajší kraj olejkárov a šafraníkov, s celým svetom.

Lesná lanovka

JÁN ANDEL

Vrčí motor v doline,
straší sovu v húštine.
Neboj sa, ty okatá,
nech ťa motor nemáta.
Motor nie je na strašenie,
lanovka tu v hore ženie.
Lanovka sa neokúňa,
kusy dreva vozí z grúňa
až hen dolu k ceste.
Nakladači, kde ste?
Tu sme. Tu aj auto máme.
Drevo už aj nakladáme.

Drevorubači

JÁN ANDEL

Duní hora, duní,
chlapi rúbu v grúni.
Spod ťažkej sekery
frkajú ívery.
A tá ostrá píla
do dreva sa vryla.
Do hrubého buka.
A buk stene, puká.
Odrazu zem zduní.
Už letí buk v grúni.

Pozvanie

RUDOLF DOBIÁŠ

Pozvi ma, včelička,
pozvi ma na med,
keď pôjdeš z roboty,
domov ma zaveď.

Schovaj si žihadlo,
niekam ho odlož
a trochu medíku
nabrať mi pomôž.

A ja ti za to dám
v záhradke kvietok.
A keď háj rozkvitne,
tvoj bude všetok.

Spánok

RUDOLF DOBIÁŠ

Spím a spím, nik ma neruší.
Iba vtáča v mojom vankúši.
Keď zaspávam, ono do uška
vždy mi niečo tiché pošušká.

Spím a sním, snívam do rána.
Slniečko ma zo snov vyháňa.
Zobudím sa. Má to však svoj háčik:
kam uletel z vankúša môj vtáčik?

Kto je majiteľ?

V. OSEJEVOVÁ

Veľkého čierneho psa volali Žuk. Dvaja chlapci Koľa a Vaňa ho našli na ulici. Mal poranenú nohu. Koľa i Vaňa ho spolu ošetrovali, a keď vyzdravel, obaja si ho chceli privlastniť. No nikdy sa nemohli dohodnúť, kto sa má stať jeho majiteľom. Vždy sa pohádali.

Raz sa vybrali do lesa. Žuk bežal pred nimi. Chlapci sa zasa hádali.

„Pes je môj,“ hovorí Koľa, „ja som ho zbadal prvý a vzal som ho k sebe.“

„Môj je,“ hneval sa Vaňa, „ja som mu obviazal nohu a nosil som mu najchutnejšie jedlo.“

Ani jeden nechcel ustúpiť.

„Môj je! Môj je!“ kričali jeden cez druhého.

Tu vyskočili z horárovho dvora dva obrovské ovčiarske psy. Vrhli sa na Žuka a zvalili ho na zem. Vaňa sa rýchlo vyškríabal na strom a kričal na kamaráta:

„Utekaj!“

No Koľa schytil palicu a skočil Žukovi na pomoc.

Na hurhaj vybehol horár a zahnal ovčiakov.

„Či je to pes?“ spýtal sa nahnevane.

„Môj,“ povedal Koľa.

Vaňa mlčal.

PRELOŽILA
K. ŠTVRTECKÁ

Ako sa stal mravec Slabúšik Siláčikom

RUDO MORIC

Zašiel mravec ďalej od mraveniska a našiel tučnú húsenicu. Ležala tam bez života.

„To bude pre mravčekov!“ potešil sa mravec a začal ťahať húsenicu k mravenisku. Lež robotu to nie je ľahká. Mravec je malý, nie z rodu veľkých čiernych mravcov, ale z červených. Húsenica je ťažká, cesta hrboľatá — a mravenisko kdesi ďaleko.

Ťahá mravec svoje bremeno, z vrška sa zošuchne, z jamky ho ledva vytiahne. Už sa celý upachtil, no len sa namáha a trápí. To bude pochúťka pre malých! A hneď má zase silu a húsenica je ľahšia, i cesta rovnejšia.

Ako tak ťahá, stretne ho lienka.

„Ťažké ti je, mravček? Pomôžem ti.“

Ale mravec že nie, sám stačí. A pritom hŕta: Čože ty, lienka, uvládzeš?

„Tak zaletím k mravenisku, aby prišli na pomoc,“ ponúkla sa lienka.

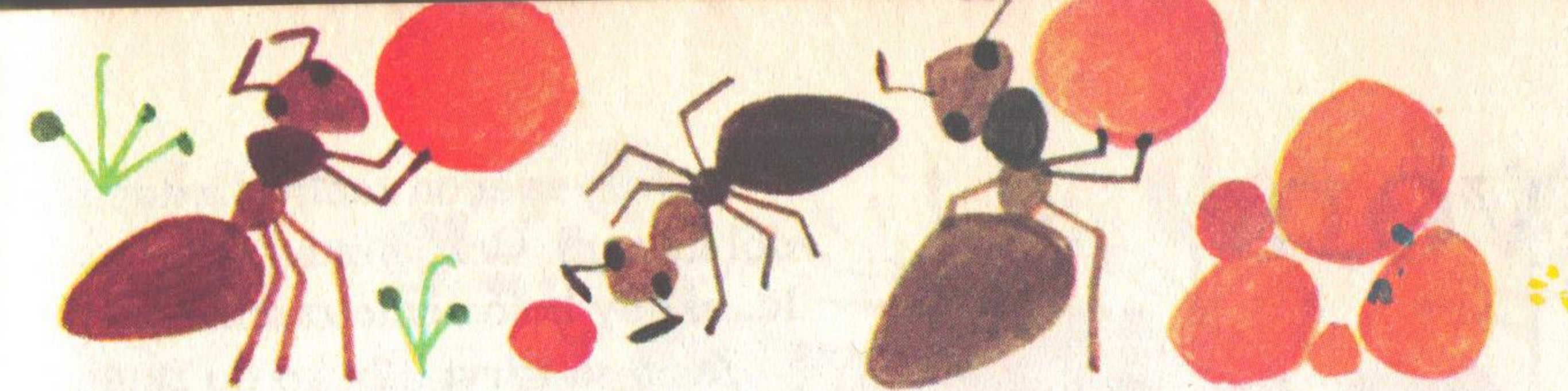

„Netreba, lienka, netreba, sám dotiahnem!“ vraví mravec, ale už ledva dych lapá.

Pokrútila lienka hlavou a odletela.

Mravec oddychuje a mrmle si: „Sám ju musím dotiahnuť. Ešte som nikdy nepriniesol do mraveniska takú tučnú húsenicu. Nech vidia, kto som, čo som!“ A ťahá, ťahá cez hrboľce a jamy. Húsenica je čoraz ťažšia, a mravenisko stále pridaleko. Len aby nestretol nejakého veľkého mravca, ešte by mu uchmatol úlovok. Ale nedá si, bude bojovať! Všetci kamaráti v mravenisku sa mu smejú, že je najslabší, cintľavý. Teraz im ukáže, koľko uvládze! Škoda, že nevidia, odkiaľ ju ťahá!

Odzrazu sa húsenica skĺzla do hlbokkej jamy. Ojojój,

odtiaľ ju, mravček, nevytiahneš! Ale mravec sa nevzdáva. Ťahá za hlavu, ťahá za zadoček. Ťarcha je to obrovská a jama prehlboká. Už sa mu zdá, že je to nad jeho sily. Že bude lepšie zabehnúť po pomoc. Ale nie, bez húsenice sa do mraveniska nevráti! Začal znášať ihličie, konáriky a všetko pchá pod húsenicu. Ide to pomaly, húsenica je však čoraz vyššie a vyššie. Až napokon je tak vysoko, že mravček ju môže pretiahnuť cez okraj jamy.

Sláva, trikrát sláva! Teraz sa už cesta k mravenisku začína zvažovať dolu briežkom. Už je dobre, už dotiahne!

„Ej, priatelia, uvidíte! Nebudete sa mi viacej vysmievať.“

A hľa, húsenica putuje bližšie a bližšie k mravenisku, kde je plno hladošov.

Odzrazu mravenisko spozornelo.

Čo to?

Vidia, ako sa tučná húsenica podáva dopredu. A keď sa rozbehli bližšie, zazreli aj svojho druhu, ktorého volali Slabúšikom.

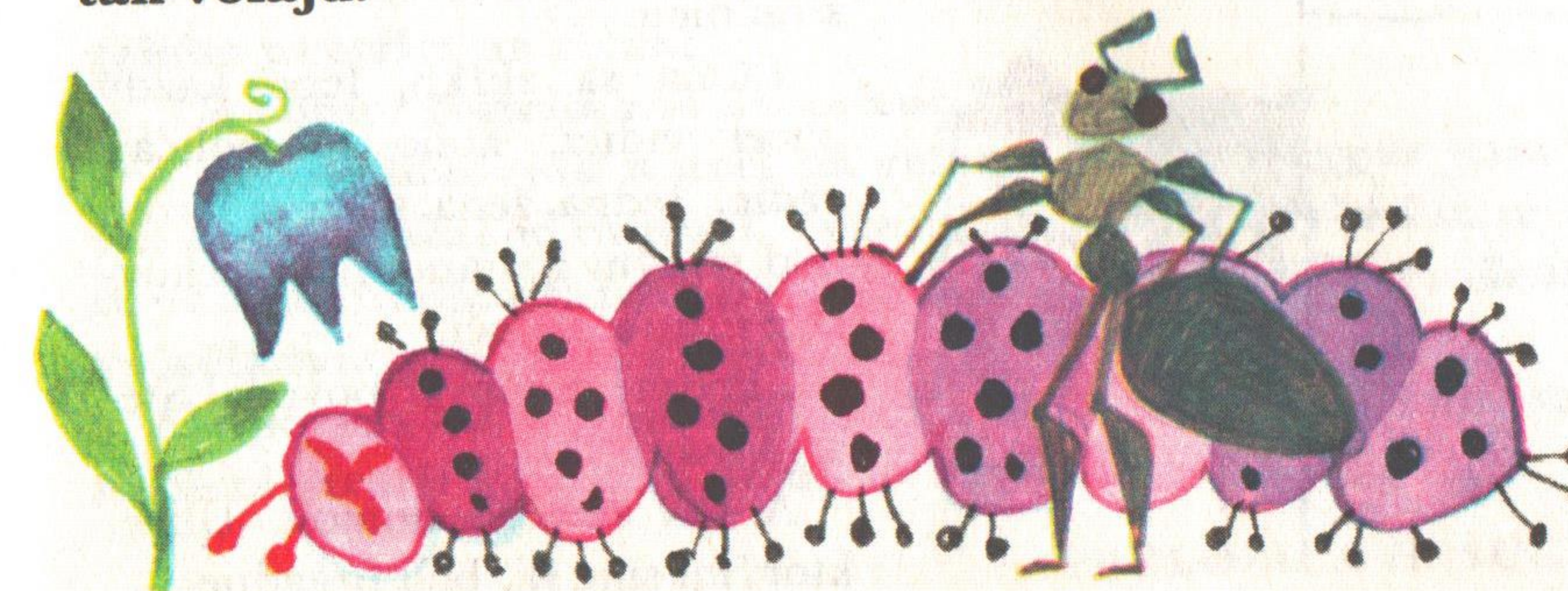
„Pozrite sa, pozrite! Slabúšik dovliekol takú húsenicu, akú ešte nik!“

A mravček Slabúšik rastie od hrdošti. Ešte zanovitejšie ťahá ako doteraz. Kde sa v ňom len berie toľká sila? A keď mu chcú pomôcť, vzoprie sa: „Nie, ja sám až do mraveniska!“

Tak Slabúšik dotiahol tučnú húsenicu pred mravčekov.

A všetci sa naňho dívali s obdivom. Ba ktosi zvolal: „Odteraz by sme ho mali volať Siláčikom!“

Nik sa nesmiel, nik neprotirečil. A veru, možno ho aj tak volajú.

Kto je hlúpejší?

V. OSEJEVOVÁ

Žili v jednom dome chlapec Vaňa, dievčatko Taňa, pes Barbos, kačka Ušťa a kuriatko Boska.

Raz vyšli všetci na dvor a sadli si na lavičku: chlapec Vaňa, dievčatko Taňa, pes Barbos, kačka Ušťa a kuriatko Boska.

Pozerala Vaňa napravo, naľavo, vyvracia hlavu hore, nudi sa. Potiahne Taňu za vrkoč.

Taňa sa rozhnevala, chcela sa mu odplatiť, ale Vaňa je veľký a mocný.

Kopla do Barbosa. Ten zaskučal, nazlostil sa a vyceril zuby. Chcel Taňu pohryzť, ale je to jeho majiteľka, jej nemôže ublížiť.

Chňapol teda za chvost Uštu. Kačka sa splašila a chcela udrieť zobákom kuriatko. No prihladila si pierka a rozmyslela si to.

Zbadal to Barbos a spýtal sa jej: „Prečo si, Ušťa, neudrela Bosku? Veď je slabší ako ty.“

„Nie som taká hlúpa ako ty,“ odvetila Barbosovi kačka.

„Sú tu aj hlúpejší, ako som ja,“ povedal pes a pozrel na Taňu.

Taňa to začula a ukázala na Vaňu:

„Nájdu sa ešte hlúpejší, ako som ja.“

Obzrel sa i Vaňa, ale vedľa neho už nikoho nebolo.

PRELOŽILA
K. ŠTVRTECKÁ

Puknutý zvon

JÁN POHRONSKÝ

Na námestí bol nezvyčajný ruch. Ľudia z celého mesta dohrnuli sa pod mestskú zvonicu a vyjavene hľadeli na obrovský medený zvon, ktorý visel na hrubých ľanových povrazoch.

Bol som tu so Števom Michelčíkom a boli tu aj ďalší chlapci z našej ulice.

„Taký zvon môže vážiť aj metrák,“ povedal vážne Dežo Ryška. Števo Michelčík sa zasmial, stiahol si čiapku hlbšie na oči, pozrel sa na zvon, akoby sa v tom vyznal, a povedal:

„Že vraj metrák! To je najväčší zvon v celej doline, môže mať aj dvadsať centov.“

A bol to naozaj velikánsky zvon, sám som sa čudoval, ako sa

mohla táto obrovská vec dostať vysoko, na mestskú zvonicu.

Naproti zvonici stojí ošarpaná budova okresného súdu. Na jej vysokom kóme sedí sivý holub. Dežo od Ryškov vzal kameň, odplašil holuba a prehodil:

„Zvony berú preto, aby sa mohlo pokračovať vo vojne.“

„Keď máš takého múdreho otca, prečo teda nešiel na vojnu?“ zastarel sa Mišo Trepáč.

Mne prišlo na um, že nám včera zobrali mosadzný mažiar aj kľučku, čo bola na dverách. A pán Brocman, ktorý je už starý a krivý, dostal zvolávací lístok. Preto som povedal:

„Všetci pôjdu! Či múdri, alebo sprostí. Ba aj starí, to je jedno.“

A vtedy sa zvon zachvel a dopadol na zem. Celé mesto sa zatriaslo, akoby bolo zemetrasenie.

Zvon sa zaryl hlboko do zeme. „Aha, veď pukol!“ zvolal s údivom Števo Michelčík. Hneď sme sa zhŕkli okolo, každý bol zvedavý, ako vyzerá puknutý zvon. Puklina tenká ako niť tiahla sa jeho okrajom, každý to mohol vidieť.

„Naozaj pukol,“ povedal som.

Hľadeli sme naň smutne, iba Mišo Trepáč povedal bez ľútosti:

„Na tom neveľmi záleží, keď pukol. Aj tak ho celý roztavia.“

Tváril sa pritom múdro a vážne, ale ťažko mu bolo veriť. Akoby len mohli roztaviť takúto obrovskú vec pevnú ako oceľ a ťažkú niekoľko metrických centov? Pozrel som sa znova na zvon a znova som neveril.

Neskoršie vyšli z mestského domu policajti, rozostavili sa pod zvonicu a začali rozháňať ľudí.

„Uvoľnite cestu!“ volali.

Vzápätí prišiel kňaz. V jednej ruke mal kríž, v druhej svätenú vodu. Práve keď kropil zvon, vybehla z bočnej uličky jedna žena a povedala nahlas:

„To je dobré, a deti nemajú čo ješť!“

Ešte chcela niečo povedať, ale nepovedala, lebo jej policajt zapchal ústa a hneď ju viedol na strážnicu.

Ľudia sa zhŕkli, lebo každý chcel vidieť, koho to policajt vedie. Jedna žena stála v parku pod starým gaštanom a vreckovkou si utierala oči.

„Poďme domov!“ povedal Števo Michelčík.

A tak sme šli domov. Ulice, ktorými sme šli, boli prázdne.

ALOIS
MIKULKA

Rozprávka o jaguárovi

Stretol raz jaguár kominárika, ktorý žuval žuvačku.

„Čo to žuješ?“ spýtal sa ho.

„Žuvačku,“ odpovedal kominárik.

„I ja by som chcel,“ vraví jaguár.

Tak mu kominárik kúštik z tej žuvačky dal a jaguár začal žuť. Ale jaguáre majú zuby ako špendlíky a s takými sa veru žuvačka zle žuvá.

„To je nanič,“ zašomral a chcel žuvačku vyplúť. Ale kdeže! Mal jej plné zuby, plné oči, plné úzy, uši aj tlapky, len vyplúť nie a nie.

Kominárik sa chichúňal, že jaguár je celý dolepený, a jaguár sa nazlostil na kominárika, že je taký, a chcel ho zožrať.

Kominárik bežal a jaguár za ním. Ale taký dolepený dlho nevládal bežať. Kominárik mu ušiel a jaguár bol rád, keď sa dovliekol aspoň do čistiarne. Tam nad ním ruky zalomili.

„Takých zababraných ufúlcancov nečistíme.“

Ale keď videli, aký je jaguár nešťastný, zlutovali sa a vyčistili ho benzínom. Chyba! Z jaguára pri čistení vyčistili všetky škvrnky, takže sa z neho stala blond slečna. Posmechu si utržil neúrekom. Ako šiel po ulici, všetci chlapci sa mu vysmievali. To jaguára veľmi hnevalo. Zašiel teda k lakovníkovi, aby mu tie škvrnky zasa namaľoval. Ale kdeže! Lakovník povedal, že on nijaké škvrnky nevie maľovať a že má iba zelenú farbu. Ak chce, môže ho vraj celého pretrieť na zeleno.

„Čo robiť? Natrite ma na zeleno,“ vraví jaguár.

A tak ho lakovník natrel na zeleno. Keď sa jaguár uzrel v zrkadle, zjačal od radosti. Vyzeral ako vojak a veľmi sa mu to páčilo. Prechádzal sa po uliciach a bol rád, keď vystrašení vojačikovia pred ním salutovali.

Ale potom ho to prestalo baviť a odišiel do lesa. Tam sa načisto stratil a viac ho už nikto nevidel.

PRELOŽILA H. SUCHÁ

Námestie

JÁN KOVALSKÝ

Každé mesto má námestie. Aj naše. Každý deň tam sedávajú holuby.

Plavovlasý chlapec drobil kôrku chleba krdľu holubov. Holuby zobali celkom pri jeho nohách, a on len lámal chlieb a bol šťastný.

Cez námestie kráčal muž. Čudne. Podopieral sa palicou, ľavá noha klopała o dlažbu.

Krdel holubov sa rozletel. Chlapec zodvihol oči, z ktorých sa vysypali posledné omrvinky šťastia, a povedal:

„Ujo, nemôžeš kráčať tichšie?“

Zakliaty barát

MÁRIA ĎURÍČKOVÁ

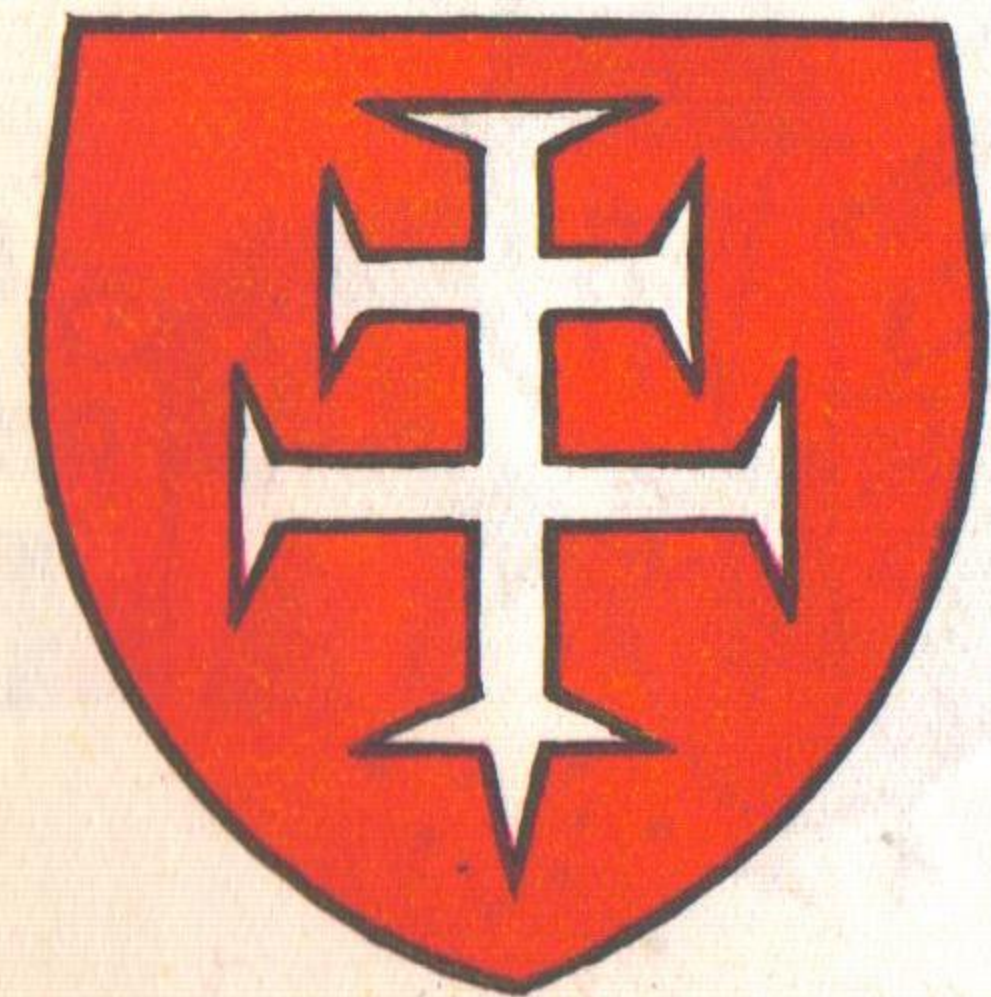
Mohutný a nedobytný bol Zvolenský hrad, kým ešte na ňom sídlili zvolenský veľžupani. Taký mohutný a nedobytný hrad to bol a takí mocní zemepáni v ňom bývali, že z toho aj uhorského kráľa hlava pobolievala. Ako sa len vypínal ten hrad nad mestom Zvolenom a nad širým okolím, ako ho len chránili zblízka hlboké priekopy a zobďaleč nepreniknuteľné hory! Nie div veru, že tento hrad ešte nijaký nepriateľ nedobyl. A keď si kráľ predstavil, čo by sa stalo, keby mu tak pán tohto hradu vypovedal poslušnosť, tu ho už hlava nielen pobolievala, ale prudko rozbolela. Veď k Zvolenskému hradu patrilo vtedy širšie územie až po poľské hranice, naozajstná veľžupa, a ten, čo jej vládol, bol akoby druhým kráľom v krajine. Čo keby sa mu tak zachcelo stať sa prvým kráľom? Jediným kráľom? Kto by mu v tom vládol zabrániť?

A tak si kráľ zaumienil, že chytro, ešte kým sa mu zvolenský veľžupan verne podrobuje, treba jeho veľžupu rozdeliť na menšie župy a namiesto mohutného Zvolenského hradu postaviť iný, menší, menej nebezpečný.

Ako kráľ rozhodol, tak sa aj stalo.

Na druhom brehu riečky Slatiny začal zakrátko vyrastať iný hrad. Vlastne už nie hrad, ale zámok.

Zámok rástol a hrad upadal. Lebo koľko muriva sa vztýčilo na novom stavenisku, toľko ho ubudlo na starom hrade. Prevážali to murivo na vozoch s konskými, kravskými aj ľudskými záprahmi, prenášali v košoch, aj na pleciach, tisíce poddaných krvopotne lopotilo a stovky majstrov dokazovalo svoju zručnosť na kameni, dreve i železe, až kým na druhom brehu riečky nevyrástol zámok. Ej, ale aký! Biely ani z vaječných škrupín

ZVOLENSKÝ PUSTÝ HRAD

Ako o mnohých iných slovenských hradoch ani o zvolenskom Pustom hrade nevieme, kedy presne vznikol. V prvej polovici 13. storočia však už stál, pretože je známe, že ho Tataři pri vpáde na naše územie obliehali a dobyli. No vtedy ešte nespustol, lebo kráľ Béla IV. ho dal znova obnoviť. V tom čase sa hrad dokonca stal strediskom obrovskej Zvolenskej župy, ku ktorej patrili Turiec, Liptov, ba i Orava. Rozsiahlosť spravovaného územia

na zvolenskom Pustom hrade

a navrchu ozdobený zúbkovaným cimburím, ani čo by tam majstri vytesali do kameňa utešené starohorské čipky.

A keď už bol zámok hotový, presťahovalo sa doň hradné panstvo aj so všetkým služobníctvom.

Osamel starý Zvolenský hrad, napoly zrúcaný. Namiesto posádky usalašili sa v jeho baštách kuviky a netopiere. Hora sa z roka na rok väčšmi približovala k starým múrom, až ich napokon celkom stisla do svojho temného, vlhkého objatia. Zapadla sláva Zvolenského hradu, jeho staroslávne, zvučné meno sa prenieslo na novú stavbu, Zvolenský zámok. A spustený hrad začali nazývať Pustým hradom.

No Pustý hrad, aj keď sa takým zdal, nebol načisto pustý. V jeho podzemných skrýšach ostalo veľa pokladov, ktoré tam uložili dávni majitelia hradu. Schovali ich v temných sklepeniach a zverili pod ochranu zakliateho baráta. Barát vyzeral ako mních, ale bol to dávny pohanský kňaz. Namiesto jednej nohy mal kopyto a chodil oblečený v akejsi konopnej kutni, prepásanej hrubým povrazom. Tvár mal zarastenú, divý pohľad mu z nej svietil ani vlčie okáľe z lesnej húštiny.

Vidali ho ľudia, keď šli do hory na hríby alebo na drevo. Chodil krívajúcky okolo Pustého hradu a štrngal veľkými kľúčmi. Aj to videli, že niekedy otvoril dvere podzemnej skrýše — a načo vlastne? Azda aby ju previalo čerstvé povetrie? No nikdy sa nikto neopovážil vojsť do podzemia — čo ak by zakliaty barát zachlopl dvere skôr, ako by on stihol odtiaľ vybehnúť?

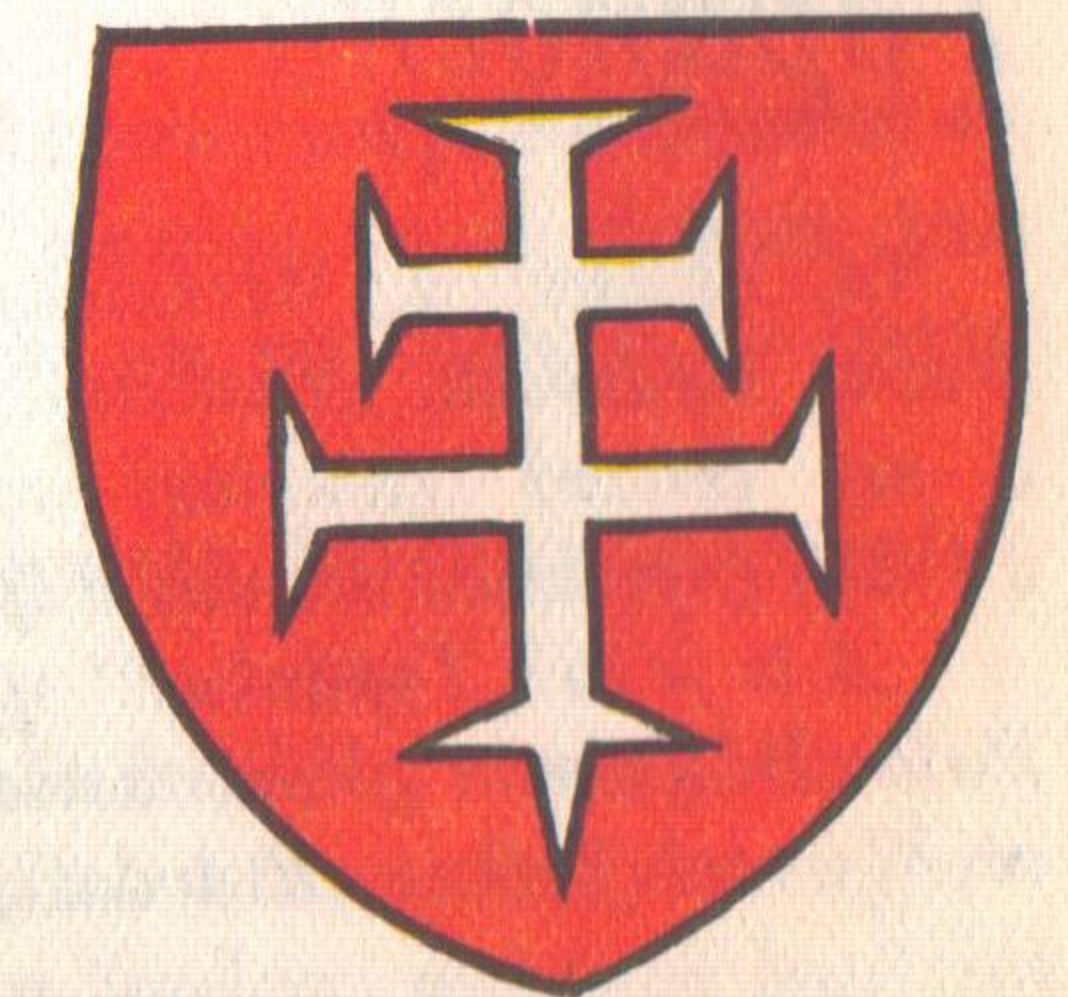
A predsa sa to raz stalo.

Pásol tam kdesi mŕtvošský pastier čriedu, keď

prírodzene zvyšovala moc zvolenských županov, ktorí sa neraz len s nevôľou podrobovali uhorským panovníkom. Preto aby neprekážali ústrednej kráľovskej vláde, Ľudovít I. zrušil Zvolenskú veľžupu a vytvoril z nej niekoľko menších administratívnych celkov. Roku 1351 dal budovať dokonca Zvolenský zámok, čím Pustý hrad stratil svoj význam. Zanedbávaný spustol už v stredoveku, takže dnes o jeho existencii svedčia len chatrné ruiny a niekoľko ľudových povestí.

J. D.

vtom zbadal, že sa mu bujak stratil. Pobral sa ho hľadať.

Hľadá ho, po mene vyvoláva, sprvu pekne, a potom už aj zlostne, až sa napokon dostal celkom k Pustému hradu. A tam ho zazrel, bujak-bludára: pretisol sa cez húštinu, stojí pri múre a bučí, ako keď pri návrate domov nájde na konici zatvorené dvere.

„Hádam si len nemyslíš, že ti tu dakto otvorí?“ myslí si pastier.

No div divúci, múr sa odrazu pohol a spravila sa v ňom diera dosť veľká, aby sa cez ňu bujak prepchal.

To vyzerá, že si ty tu, bratku, nie po prvý raz, vhušlo pastierovi do hlavy. Ba, čo ťa sem asi láka?

Nepovedal však ani slova, len vkročil za bujakom do tej diery. Aby sa od neho neodtratil, lebo tam bola tma tmúca, chytil sa ho za chvost a dobre si doň zakosilil prsty.

Najprv sa nedalo nič vidieť, tma ako v rohu, no po chvíli sa začalo rozjasnievať. Svetlo vychádzalo z akejsi podzemnej komnaty. V komnate železné truhlice, všetky vrchovato naplnené. V jednej sa ligocú zlaté misky, krčahy a svietniky, svietielko po nich pláva ako po vode. V druhej sú kopcom navrhšené zlaté reťaze, brošne, prstene, náramnice. A v tejto truhlici sú zas kožušiny, lenže nie barančie, čo by sa z nich dal ušiť kožuštek, ale iba také ako páni nosievajú.

Z toho veru nijaký osoh, húta si pastier, a bujak zrejme zmýšľa rovnako, lebo kráča popri tých truhliciach celkom nevšímavo. Odrazu však zastane pri akomsi balvane a začne ho lízať.

Čo by to mohlo byť? Čuduje sa pastier. Nasliní si prst a tiež oblizne, nuž veď je to soľ! Ej, tento soľný balvan je teda naozajstný poklad, nuž ale čo s ním,

keď je velikánsky ako pol domu a ani odkrušiť sa z neho nedá, márne sa o to pastier pokúša. Keď videl, že sa mu to nijakovsky nepodarí, nechal ho tak a nakukol ešte do ďalšej truhlice. Tam sa dukáty mihajú ako iskričky. Načiahol sa, že si z nich vezme aspoň za hrst, no v tej chvíli sa bujak pohol od soľného balvana — zrejme sa už do vôle nalízal. A tak si pastier stihol uchmatnúť akurát jeden jedinký dukát, lebo, ako vieme, mal prsty zakosílené o bujakov chvost a musel sa teda spolu s ním uberať ďalej. Po dlhom chodení sa konečne dostali znova na svetlo božie, a len čo vyšli, múr sa za nimi sám od seba zatvoril.

Ako dobre, pomyslel si pastier, len teda večná škoda, že som si nestihol uchmatnúť viac tých dukátikov.

Ešte ani dobre nedomyslel, čo povedal, už mu za chrbtom zarinčali kľúče.

„Ihneď vráť, čo nie je tvoje!“ zhúkol zakliaty barát, že sa to až v tretej doline ozvalo.

Pastier zočil divú tvár, i kopyto si všimol, čo mal barát namiesto nohy. Takému šmatlošovi by on s tým dukátom hádam aj ušiel, lebo má nohy zdravé, po horách naučené, no predsa sa len zháčil: nehodno sa so zlým za prsty ťahať.

Vytiahol z vrecka svoj dukátik a hodil ho barátovi. Zakliaty strážca chňapol dukát skôr, ako by na zem dopadol, pohrozil sa zaťatou päsťou a dupol kopytom o skalú, až sa hora v koreňoch zatackala.

Rozmýšľal potom pastier, ako sa dostal naspäť k svojej čriede, ale sa veru nevedel rozpamätať. Podistým ho ten bujak priviedol.

Poklady zvolenského Pustého hradu už potom nikto viac nevidel, aspoň teda nijaká povest' o tom nehovorí. Dosť ľahko, že sú tam ešte aj dnes.

Topánočka

Na obluku u Mrkvičkov visí drobná topánočka. Namiesto nohy je v nej červený zamatový vankúšik a v ňom zapichnuté dve ihly a špendlík.

„A to je čo? Topánka?“ spýtal sa Palo Blačanec. „Vari nevidíš pre oči?“ vraví Jožko. „Pravdaže, topánka!“

„Taká malá? A sa vám to vyplatilo ušiť pre dve ihly a jeden špendlík?“

Otázka platila Jožkovmu otcovi.

„Nie pre ihly,“ povedal pán majster Jozef Mrkvička. „Šil som ju pre trpaslíka. Raz si jeden objednal u mňa topánky.“

Palo a Jožko otvorili ústa od prevapenia.

„A neprišiel si po ne?“ pýta sa Palo. Spýtal sa presne to, čo by sa spýtal aj

Jožko, keby sa nebol hanbil priznať, že o tej topánočke nevie ani ň.

„Ba si po ne prišiel, ale len po jednu.“

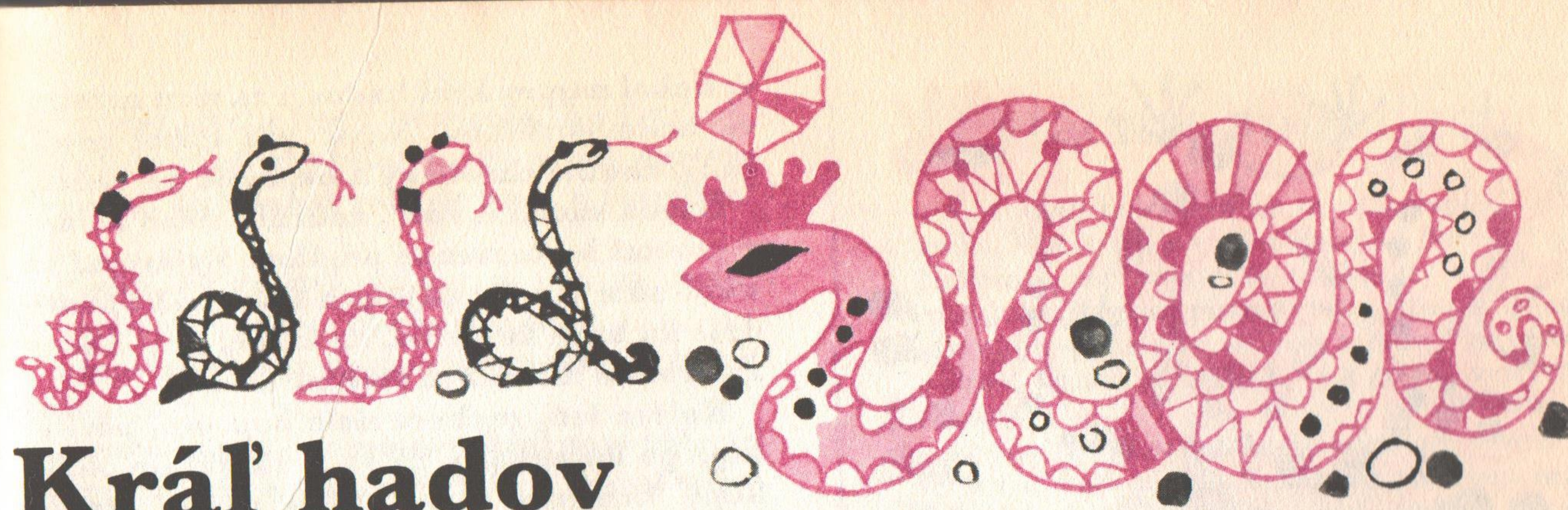
„A to prečo?“

„Nuž preto, že mal iba jednu nohu.“

„A ako chodil na jednej nohe?“

„Len tak akosi podskakoval. Jednu topánku si hneď aj obul a táto druhá mi ostala na ihly. Ale zaplatil mi za obidve.“

(M. Ď.)

Kráľ hadov

VIKTOR MAJERÍK — PETER GLOCKO

Žil raz v Haligovciach chudobný gazda. Mal toľko detí, že keď ráno začali skákať dole z pece, posledné zoskočilo práve vtedy, keď hlásnik trúbil večernú hodinu. Keby ich mal aspoň čím nakŕmiť, ale v prázdnej múčnej truhlici sa len myši naháňali. Gazda sa každé ráno ponáhal z domu za robotou, aby nepočul to večné:

„Tato, mamó, jest!“

Raz sa vybral orať na svoje kamenisté poličko. Hodne sa natrápil, kým sa raz obrátil s pluhom. Ešte za rána sa orať dalo, ale ako sa slnko štvieralo čoraz vyššie na oblohu, pot sa z gazdu lial cicerkami. Ťažko sa robilo s prázdnyim žalúdkom, a preto sa gazda napoludnie utiahol do tieňa a vytiahol kúsok slaniny a chleba.

Sedí, oddychuje, pomaly si odkrajuje slaninu a prežúva čo najdlhšie, aby oklamal žalúdok slinami, lebo má jedla ledva do jednej dlane. Pozerá na kopu skália vyhádzaného z polička a zrazu z kameňov vylieza had. Keby len taký obyčajný had, ale tento má na hlave koliesko ako kohútí hrebeň a v ňom sa blýska diamant.

„Ha, to je určite kráľ hadov!“ preglgol gazda, aby mu nezabehlo.

Had si strčil koniec chvosta do papule a zahvízdal ako pastier. Vtom sa z kopy kamenia vyrojilo toľko hadov, koľko gazda ešte pohromade nevidel. Hneď začali kráľovi znášať myši, žaby a kdejaké chrobáky. Keď sa kráľ hadov nasýtil, ešte ho napojili vodou z potoka, ktorú mu v papuliach doniesli.

Gazda sa bál pohnúť, preležal v tieni, kým sa kráľ hadov do sýtosti nevysnil. Potom sa had vtiahol do diery v skáli, za ním ostatné hady, a zrazu pri gazdovom políčku je obyčajná kopa kamenia, ako pri každom inom poli. Ťažko by kto uveril, že sa pod ňou skrýva kráľ hadov s diamantom na hlave.

„Práve u mňa, najväčšieho chudáka, si sa usadil,“ vzdychol si gazda. Ale dlho nevzdychal, lebo si čoskoro takmer poskočil od radosti. Rozhodol sa, že zabije kráľa hadov a za diamant z korunky si kúpi dom, kone, voly...

Ani nadooral a ponáhal sa domov. Otvorí dvere a ide hneď k peci k svojmu starému otcovi, ktorý si mnoho pamätal a ešte viac vedel. Všetko mu vyrozprával, aj to, že chce hada zabiť, len nevie ako, keď má toľko strážcov.

„Synu môj, radšej v biede ako v nešťastí,“ vraví otec, „myslíš, že takého hada som ešte nevidel? A pozri, ruky mám prázdne a žalúdok hladný. Diamant z koruny kráľa hadov prináša ľuďom nešťastie, varuj sa urobiť niečo hadovi!“

Gazda nedbal na otcove rady. Rozhodol sa už naozaj, že hada zabije, a z domu tak vyženie biedu. Vybral sa za bačom — čaro-dejníkom.

Bača počúva, prikyvuje, hmká a nakoniec hovorí:

„Videl som už kráľa hadov, a nie jedného. Diamant, ktorý nosí na hlave, rastie najprv sedem rokov z dychu hadov, pričom budúci

kráľ spí. Až keď diamant dorastie, kráľa hadov prebudia a zasadia mu ho do korunky na hlave. Potom had vyjde na svet a vychádza vždy vtedy, keď už diamant stráca lesk, aby sa nasýtil slnečným svetlom.“

Bača-čarodejník dohovoril, ale gazda mu nedal pokoj. Chcel vedieť, ako možno hadovi diamant z korunky ukradnúť:

„Ako ho mám zabiť, keď má takú silnú stráž?“

„Zabiť ho nemusíš, lebo kráľ hadov nemá jedovaté zuby, tie majú iba jeho ochrancovia. Neradím ti však začínať si s kráľom hadov, lebo aj keby si diamant získal, prinesie ti iba nešťastie.“

Gazda znovu počul také isté slová, ako mu hovoril otec. Nedal sa však odbiť a tak dlho dobiedzal do baču-čarodeja, kým mu ten neprezradil, ako sa zmocniť diamantu. Naradovaný gazda letel z košiara, div si krky nevykrútil, a keby nebolo neskoro, bol by sa hneď vybral na miesto.

Včasráno gazda skočil z postele, zapriahol utrúpené volky do voza a ženie ich na pole. Voly len obracali hlavy, čo je dnes gazda taký netrpezlivý a náhli sa do ťažkej roboty.

Prišli na pole, gazda vypriahol voly a zahnal ich na lúku pást. Dnes veru orať nebude a už nikdy na tomto poličku, kde je viac kameňov ako zeme. O chvíľu bude mať poklad v ruke a kúpi si len najlepšiu zem a nový dom si postaví a... takto sníval a čakal na poludnie.

Keď slniečko stálo najvyššie, z kopy sa

vytiahol najprv kráľ hadov a za ním mráka-va hadov-strážcov. Nosia mu tučné myši, žaby, chutné chrobáky a napájajú ho vodou.

Gazda skočil k vozu, zobral z neho koleso a omotal ho červenou angliou. Vyštveral sa s kolesom vysoko do kopca a potom ho pustil dole ku kope kamenia, na ktorej kráľ hadov zbieral do diamantu slnečné svetlo.

Koleso letí, rachoce dole kopcom, poskakuje po kameňoch, už sa prekotúľalo okolo kopy kamenia a do hadov akoby strelil. Všetky sa so sipením šmýkajú za letiacim kolesom obaleným červenou angliou. Na kameňoch ostal iba kráľ hadov.

Gazda zbehol z kopca a zastal nad hadom. Kráľ hadov leží krotký, ani nezasipel, keď mu vybral z červenej korunky podobnej kohútiemu hrebeňu blyštiaci sa diamant. Keď už mal gazda diamant v ruke, nečakal, kým sa hady-strážcovia vrátia, a rozbehol sa domov.

Zavolať všetky deti, ženu a staručkého otca a vyložil diamant na stôl. V tmavom domčeku sa rozvidnelo ako na svitaní. Radovali sa, akí budú teraz bohatí, iba starý otec zosmutnel:

„Synku, priniesol si nešťastie domov.“

Gazda ukryl rýchlo diamant do vrecka nohavic, aby si náhodou otec niečo nezmyslel. Zrazu si spomenul, že na poli nechal volky a voz, v samom šťastí na ne zabudol.

„Škoda by ich bolo, aj keď som teraz bohatý,“ povedal si gazda a pobral sa na pole.

Už sa zvečeri, ale volky aj tak našiel. Bál

sa prejsť okolo kopy kamenia, hoci na nej nebolo vidieť nijakého hada a ani sipenie nepočul. Zapriahol voly do voza a popohnal ich.

Prešli ledva dva kroky a voz sa začal kymácať. Gazda sa buchol po čele:

„Jaj, veď ako sa domov dostanem na troch kolesách.“

Ľutoval, že si z domu nezobral nové koleso, ale teraz bolo neskoro bedákať, musel nájsť to, ktoré spustil z kopca.

Akosi ho v tme našiel pri potoku, chvíľu okolo obchádzal, kamene do kolesa hádzal, a až keď sa presvedčil, že hady sa vrátili do kopy pred západom slnka a už spia, zobral koleso na plece.

Ledva vyšiel s kolesom na cestu, keď začul pri uchu syčanie. V osi kolesa ostal ukrytý jeden had-strážca, gazdu uštipol do šije, a prv ako gazda naposledy vydýchol, had-strážca mu vybral z vrecka diamant a ticho-tichučko sa odplazil.

Deti, žena, otec darmo čakali v domčeku, kedy sa gazda vráti. Namiesto gazdu prišla do domu ešte väčšia psota. A kráľa hadov už nebolo vídať pod haligovskými skalami, iste sa presťahoval ďaleko, aby mal od ľudí, ktorí chcú ľahko zbohatnúť, pokoj.

O vtáčích hniezdach

O vtáčích hniezdach by sa dala napísať celá kniha. Veď čo ich je a aké rôznorodé. Niektoré sú čiaskovité, iné visiace či vreckovité, nájdú sa medzi nimi aj jemne pletené s bočným otvorom na vlietnutie, podaktoré sú celé z hliny, iné zasa z listia, kvetov, z halúzok, či z celých veľkých konárov.

„Stavebniny“ si vtáčkovia prinášajú v zobáčkoch v určitom poradí. Na základy potrebujú iný materiál ako na výstielku alebo vonkajší obal. Malé druhy vtákov vkladajú do stien hniezd veľa pavučín, dakedy zlepujú konáriky, perá a hlinu vlastnými slinami. Iné, ako napríklad ďateľ, vrabec, škorec alebo sýkorka sú dutinármi. Znamená to, že hniezdia v prirodzených alebo zobákmi upravených dutinách stromov. Rybárik si zvykne vyvŕtať do svahu dlhú chodbu a hniezdo si uvije až na jej konci. Sovy a krakle si hniezda vôbec nepripravujú. Znášajú vajíčka do rôznych dutín alebo vopred nájdených úkrytov.

Všetky druhy vtáctva stavajú hniezda s rovnakou dôkladnosťou, veď pre ne znamenajú domov, istotu a bezpečný úkryt pre potomstvo. A. N.

Lienka — dravec

Viete, že bodkavý chrobáčik, ktorého opatrne beriete na prst a s láskou pozorujete, je vlastne malý dravec?

Lienka je veľmi pažravá. Živí sa voškami, ktorých je dostatok takmer na každej rastline. Niekedy vošky oblepia celé steblo, pokryjú kôru rastliny, vyciciavajú z nej šťavu. Ale zle je s nimi, keď sa zjaví lienka. Vošky nemôžu ujsť, lebo majú slabé nôžky a nevedia liezť. Väčšina z nich nemá krídla a keď ich aj má, lietajú zle. Málo pohyblivé vošky len sedia a cicajú, cicajú... Priletí lienka a pohodlne ich požiera pekne jednu za druhou. Za deň zožerie sto ba i viac vošiek. Takto pažravé lienky očistia rastlinu od škodcov a sú teda užitočné.

Lienky zimujú zväčša na okraji lesa, pod opadaným listím alebo pod odutou kôrou stromov. Niekedy stačí rozhrnúť listie a objaví sa lienok ani maku.

Lienky sa neponáhľajú hneď z jari vyliezť zo svojho zimného úkrytu. Prezieravo vyčkávajú, kým zo zimných vajíčok vylezú prvé vošky. Potom, keď už majú zaistenú potravu, prebudia sa i ony k životu a púšťajú sa do svojej očistnej práce. E. P.

Kto je Michail Šolochov?

Nepochybne si ne jeden z vás, milí mladí čitatelia, položil pri čítaní poviedky Pankhart túto otázku. Veď s menom jej autora ste sa doteraz nestretli. Michail Alexandrovič Šolochov, dnes najvýznamnejší sovietsky spisovateľ, nie je totiž autorom pre deti. I poviedku Pankhart napísal pre dospelých. No keďže jej hrdinom je šesťročný Miška, poviedka sa stala obľúbeným čítaním sovietskych detí. Pravda, nestalo sa tak len pre vek jej hrdinu, ale predovšetkým preto, že príbeh o Miškovi Koršunovovi je neobyčajne živý, presvedčivý, bez zveličovania i okatého poučovania.

Žiaľ, je to i príbeh veľmi smutný a v časti, v ktorej sa malý Miška stretáva s mŕtvym otcom, i plný desu a hrôzy. Prečo je naozaj i takýto?

Určite preto, že spisovateľa podnietili k napísaniu tejto poviedky skutočné udalosti; otrasné a tragické, aké vie vytvoriť len vojna. Pri ich literárnom spracovaní Šolochov nedokázal luhat. Zobrazil ich tak, ako ich zažil, bez prikrašľovania či zamlčovania. Sám — ako komsomolec — sa zúčastnil v bojoch o sovietsku moc na rodnom

Done. Nemohol teda nepísať to, čo videl, čo ho poznačilo na celý život.

Zápas o vytvorenie novej spoločnosti tvorí obsah i jeho ďalších diel. Najumeleckejšie ho Šolochov zachytil vo svojich slávnych románoch Tichý Don a Rozoraná celina, ktoré sú dnes preložené do nespočetných jazykov sveta. Po celom svete sa však Šolochov stal známym i svojou kratšou prózou Osud človeka, v ktorej zobrazil prostotu i heroickosť ruského človeka v druhej svetovej vojne. I v nej — tak ako i v predchádzajúcich knihách — zaznamenal spisovateľ krutý boj o vytvorenie lepšieho sveta. To hlavné, čo túto prózu robí veľkou, spočíva však v Šolochovovom presvedčení, že ľudské šťastie nie je nedosiahnuteľné.

A i pre túto ušľachtilú vieru v možnosť splnenia odvekého ľudského sna udelila Švédská akadémia Michailovi Alexandrovičovovi Šolochovovi najvýznamnejšie svetové ocenenie za literatúru — Nobelovu cenu.

JÁN DONOVAL

Jar

Slnko hreje,
jar sa smeje.
Vietor kričí,
veje, veje:
„Deti, von sa!
Jar už tu je.“

T. Bubanová, 5. tr., Humenné

Mrmlavé M

Medved mrmle medvedici:
„Medvieda máš na ulici!“
Medvedica mu zamrmle:
„Ja mám veľa roboty,
chod a chyť medvieda ty!“

Viera Krajňáková, 6. tr., Sereď

MDŽ

Pre mamičku kvety mám,
na stôl jej ich prichystám.
Mamka večer z práce príde
a na stole kvety nájde.
Tak to býva v slávny deň
na Medzinárodný deň žien.

Vladimír Krivjaník, 4. tr., Trebišov

Mamička

Moja drahá mamička,
ako rád ťa mám!
Chcem ti podať vdaku v kvietí,
aj mamičkám iných detí
pozdrav posielam.

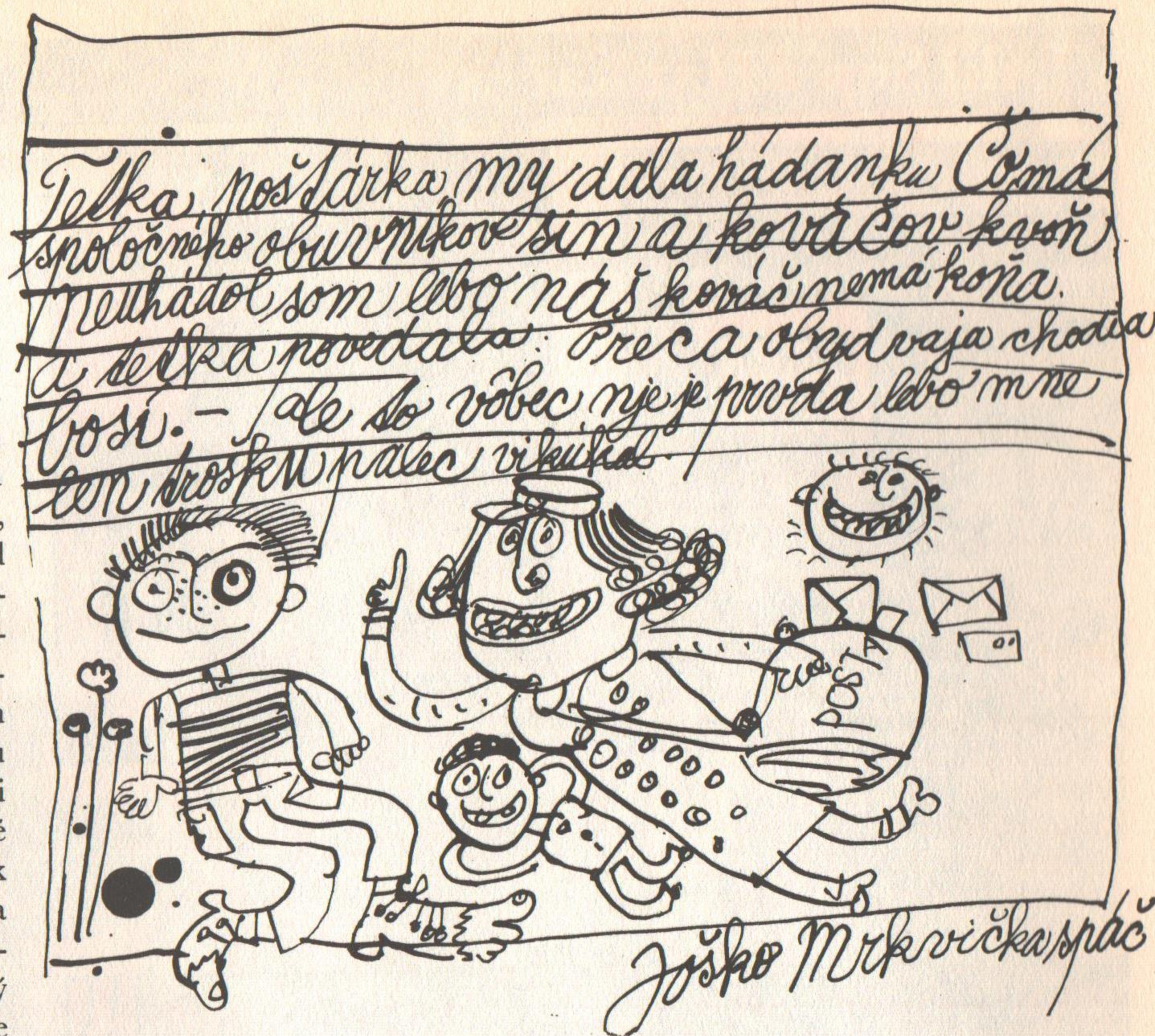
Láďa Vtípil, 9. tr., Bardejov

Knižka, ktorá Ťa poteší

Kde bolo? V jednom mravčom sídlisku. Tam boli — dvaja bračekovia mravčekovia. A sotva sa narodili, začali si obzerať svet. Najprv len spod listička, potom spod kvapky a spod sojčieho pierka a napokon sa naň išli pozrieť pekne zblízka. Šli cestou — necestou i cestou, čo šla sama, všeličomu sa podučili a kadečo ich poplietlo. Napríklad obyčajné sito, keď si vymysleli, že sa budú pod ním opaľovať, aby im nebolo horúco. Spriatelili sa s lesnými zvieratkami, kde mohli, pomohli, vyslúžili si najvoňavejší med Made in Czmelakia i cestu rovnú rovnulinkú im vyvalcoval valec ako palec. A boli by sa naučili i remeslo, čo má zlaté dno, keby jeden braček mravček nebol spadol z jahody. A z toho bola poriadna galiba! Ale viac Ti neprezradím, len pošepnem: koniec dobrý — všetko dobré. Ostatné Ti dopovie Jozef Pavlovič v knižke Bračekovia mravčekovia.

Druhá knižka Ti porozpráva o rieke a lese a o troch priateľoch, Potkanovi, Krtovi a Jazvecovi, i o tom, aké mali starosti s tým štvrtým — so Žabiakom. Lebo mal vždy nápady, aké nikomu inému na um nešli, nesmierne túžil po diaľkach, a tak sa mu zapáčili autá, že sa pre ne dostal nielen do nemocnice, ale i do väzenia. Našťastie sa vždy našiel ktosi, kto mu pomohol vyviaznuť. Lenže Žabiak sa ustavične vyťahoval a chvalal. Ako to s ním naozaj bolo i ako sa z neho stal príjemný a obľúbený spoločník, Ti už nepoviem ja, ale knižka Kennetha Grahama Žabiakove dobrodružstvá.

Tvoja kamarátka
Magda

Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ● Súťaž

Neobyčajná ponuka neobyčajných kníh

Je veľa pekných a zaujímavých kníh, ktoré sme ešte nespomenuli. Dnes vám dvanásť z nich ponúkame. Názvy sú troška popletené, ale v tom je práve neobyčajnosť ponuky. Vašou úlohou je napísať správne názvy kníh a potom trpezlivo čakať, či práve vy nebudete medzi desiatimi šťastlivcami, ktorí dostanú knihy.

1. Vlk mlčanlivého brata
2. Drevená Helena spieva
3. Mal by som pušku, keby...
4. Abeceda maľuje
5. Merali kukučky chotár, merali
6. Tárala Majka, rajkala Tajka

7. Zbojnícke kamenné dukáty
8. Plný kôš básní
9. Do videnia, prvá trieda
10. Ahoj, Zuzanka
11. Pasovačka na junáckej úrovni
12. Rozprávky—nitovky

Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ● Súťaž ●

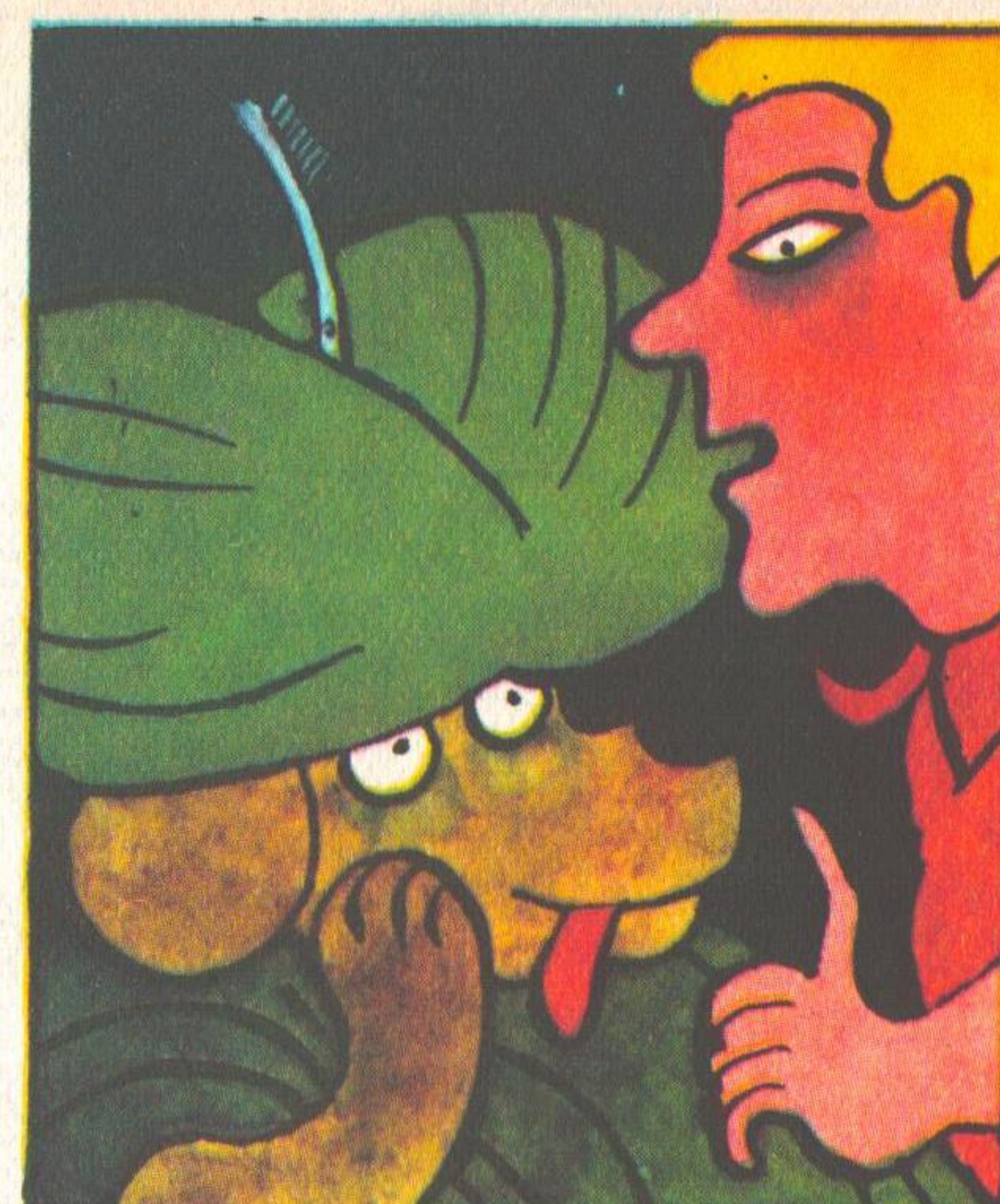
V minulom čísle bol nedopatrením uvedený ako ilustrátor Ferdinand Hložník. Naše sieste (januárové) číslo však ilustroval Vincent Hložník. Prosíme o prepäčenie.

Riki Sep z Haukáčova

PÍŠE KRISTA BENDOVÁ
KRESLÍ ONDREJ ZIMKA

Ondřík s Rikim sa rozhodli, že pôjdu v nedeľu do divadla. Ale aké sklamanie! Na divadle je pripichnutý prísny zákaz: PSOM A KOŇOM VSTUP ZAKÁZANÝ!

„Neboj sa, Riki, veď my niečo vymyslíme,“ povedal Ondřík a preobliekol Rikiho za Turka: cez plecica mu prehodil deku a na hlavu mu dal turban z uteráka.

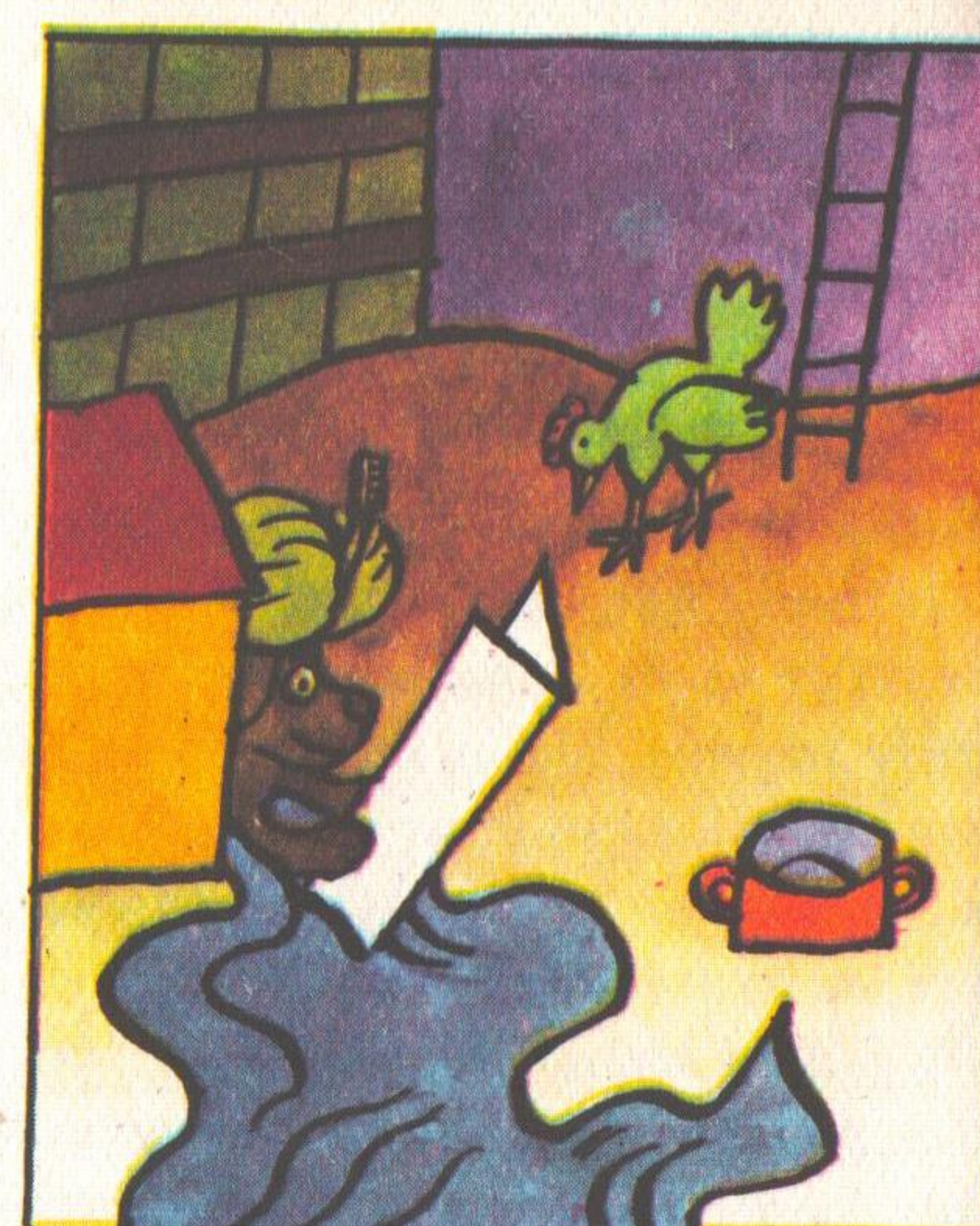
Sedí Ondřík s Turkom v hľadisku, opona sa dvíha. Na javisko vchádza krásna princezná, spieva, obzerá sa. Nakoniec si ľahla medzi kvietky a zaspala.

Princezná spí a netuší, že na javisko prichádza zlý pirát. Pozerá, kde by čo ukradol. Vtom zbadá spiacu krásavicu. Chmatne po nej, že ju unesie!

V tej chvíli v hľadisku ktosi zlostne zavrčí. Na javisko vyskočil Turek a zahryzol sa zlému pirátovi do stehna!

Herca-piráta odviezli rovno do nervovej nemocnice a noviny písali: „Šialený Turek v divadle! Polícia je mu na stope!“ Ale ktože by vystopoval Turka v psej búde?

Slniečko

MESAČNÍK PRE DETI

vydávajú Mladé letá, slovenské vydavateľstvo kníh pre mládež. Adresa redakcie: Bratislava, Klincová ul. 35/a, tel. 681-58. Šéfredaktor Ján Turan, výtvarno-technický redaktor Ondrej Máriássy. Tlačia Polygrafické závody, n. p., Bratislava-Krasňany. Rozširuje PNS. Informácie o predplatnom podáva a objednávky prijíma každá pošta i doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vychádza každý mesiac okrem júla a augusta. Cena výtlačku 3 Kčs, ročné predplatné 30 Kčs. Neobjednané rukopisy redakcia nevracia.